

RUC

ALTERNATIVE LEVEVEJE

SOM MODREAKTION PÅ DET SENMODERNE SAMFUND

TEGN: 155.984

VEJLEDER:

PERNILLE KAREN ROSENGAARD EISENHARDT

GRUPPEMEDLEMMER:

ANNA STELLA BUUR RASMUSSEN (71512), IDA THESBJERG (71664),
MATHILDE NYBORG (70685), SØREN HOLTEN VESTERGAARD (71642) &
SIGNE FREJA ÅSTRADSSON (70789)

Abstract

The aim of this project is to investigate which opportunities and limitations the residents of an artist collective experience by choosing an alternative way of living as to actualize the good life. This investigation has been conducted through three one-man interviews and minor observations of the residents conduct of life in the community.

As the theoretical basis of our project, we have made use of critical theory, consisting of Hartmut Rosa and Kate Soper, to understand the problematic dynamics concerning the late-modern society and how they affect the late-modern individual. This also reflects our epistemological orientation towards critical theory and a desire to contribute to a critique of late-modern society. Furthermore, the project includes psychological perspectives by Martin Buber and Sofie Pederesen to identify the degree of importance, which the residents in the artist community experience, when it comes to close relations and close relations.

Through our analysis of the empirical data, we found that the residents experiences both opportunities and limitations: Overall, the residents seem to benefit from being in a community with like-minded people, close social relations and working together in a creative process. However, they also seem to experience limitations when it comes to lack of social spontaneity, lack of physical space to spend some time alone in and taking others needs in consideration at expense of one's own conduct of life.

Considering the question, whether the collective's residents experience their life as the good life, we have discussed if the good life consists of any universal traits: It seems as if there are components that may be considered as being a part of the good life, but that the idea of 'the good life' seems to be too complex to definitely live out.

We can therefore conclude that the artist collective's residents experience what can seem like components of the good life, and that their way of living, as an alternative to Kate Soper and Hartmut Rosa's diagnosis of late-modern life, has given them better conditions to live a life, which may not be *the* good life, but a life that seems as *a* good life to them as individuals.

Indholdsfortegnelse

Præsentation.....	1
Indledning.....	1
Problemfelt og motivation.....	1
Problemformulering & problemstillinger.....	3
Dimensionsforankring & vinkling.....	3
Subjektivitet & Læring	4
Videnskab & Filosofi.....	4
Afgrænsning	4
Begrebsafklaring	5
Teori.....	6
Kate Soper – Det senmoderne samfund og det gode liv	6
Hartmut Rosa – acceleration og fremmedgørelse	9
Martin Buber – Subjektets relationer til omverden.....	11
Sofie Pedersen - Fællesskabets betydning for individets livsførelse	13
Kulturteori – Edgar H. Schein.....	15
Videnskabsteoretisk afsnit	17
Onto-epistemologi.....	19
Metodologi	20
Fænomenologi.....	20
Hermeneutik.....	21
Metode	22
Præsentation af case	22
Udvælgelseskriterier.....	23
Casestudiet som forskningsmetode	24
Kontekstafhængig viden er værdifuld.....	24
Afprøvning af hypoteser og generalisering.....	24
Det kvalitative interview	26
Det semistrukturerede livsverdensinterview.....	26
Enkeltmandsinterviews	26
Fremgangsmåde for interview	26

Observationsstudier.....	28
Deltagerobservation.....	28
Fremgangsmåde for observationer.....	29
Validitet og reliabilitet.....	30
Validitet.....	30
Reliabilitet.....	31
Analyse.....	32
Del 1 - Rejsen til kollektivet, observation og kulturanalyse.....	32
Inden kunstnerkollektivet.....	32
Observationer fra besøget i kunstnerkollektivet.....	33
Refleksion og fortolkning af de fysiske rammer.....	35
Del 2 – Beboernes rejse til kollektivet.....	36
Et accelererende og fremmedgørende liv.....	37
Mental mistrivsel præger livet i byen.....	39
Savn af fællesskab med ligesindede.....	40
Del 3: Beboernes liv i kollektivet.....	42
Behovet for relationer.....	42
Frihed som et aspekt af livet i kollektivet.....	43
Meningsfuldhed i kollektivet som et praksisfællesskab.....	45
Den fysiske placering skaber muligheder.....	47
Bagsiden af medaljen.....	49
Kollektivets begrænsning på individernes livsførelse.....	50
Del 4: Drømmen videre.....	53
Del 5 - Rejsen hjem fra kollektivet.....	56
Diskussion.....	58
Udvikling af beboernes livsopfattelse.....	58
Findes der en universel opskrift på det gode liv?.....	59
Er det gode liv det alternative valg?.....	60
Konklusion.....	62
Litteraturliste.....	64

Præsentation

Indledning

Vi lever i et samfund, hvor levestandarden betragtes som relativ høj og mulighederne for den enkelte synes nærmest uendelige. Dog oplever stadig flere og flere mennesker at gå ned med psykiske lidelser som resultat af mistrivsel. Eksempelvis oplevede hver fjerde dansker i 2019 at døje med stress, grundet bl.a.: et større fokus på egne behov, muligheder og et voksende krav til egne præstationer, og samtidigt udgør en svækkende fællesskabsfølelse ligeledes en af de mest centrale stressårsager i vores samfund (Sonne, 2019). En stigende individualisering, forbrugskultur og acceleration er nogle af de kendetegn, det senmoderne samfund karakteriseres ved. Dette rejser spørgsmålet om, hvorvidt det senmoderne samfund hjælper til eller begrænser individers livsførelse, når det kommer til praktiseringen af det gode liv? Og dertil om der findes alternativer til den mere almene levevej, som praktiseres af majoriteten, og hvordan et sådant alternativ ser ud i praksis?

På baggrund af denne undren har vi valgt at undersøge et eksempel på en alternativ levevej, hvortil vi er nysgerrige på, hvorvidt valget om det alternative skal forstås som en modreaktion på det samfund, som vi lever i den dag i dag.

Problemfelt og motivation

Vores interesse for emnet blev i første omgang vakt, da vi stødte på en artikel i Politiken: *Hvorfor ikke åbne et bageri... langt ude i Kattegat?* (Thomsen & Høj: 2021). Artiklen fortæller historien om tre unge kvinder, der alle, efter eget udsagn, levede et 'normalt' ungdomsliv i København med masser af venner, familie, arbejde og studie, og dette blev pludselig meget for dem. I forbindelse med et jobskifte og generelle negative følelser omkring byen, beskriver de unge kvinder deres aversion mod tilværelsen i det pulserende samfund med ordene mættethed, stress og angst, og de får dermed idéen om, at der skal ske noget nyt:

"Sidste sommer blev jeg sygemeldt med stress og brugte mange måneder på at komme ovenpå. Og da jeg skulle søge job igen, kunne jeg mærke, at jeg ikke magtede at være i København. Jeg skulle helt væk, og det her gav så meget mening for mig" (Thomsen & Høj: 2021).

Idéen om at tage væk fra byen udviklede sig til en plan om at starte et bageri på øen Anholt. De lånte derfor penge til at renovere og opbygge et bageri fra bunden, og de planlagde selv at

stå for vedligeholdelse og drift mange år frem. Selvom den nye tilværelse har medført en helt del travlhed, beskriver de unge kvinder det ikke som et problem, da denne form for travlhed synes anderledes, da den bunder i motivationen for - og glæden ved deres eget projekt (Ibid.).

Efter fundet af denne case dukkede der flere og flere lignende eksempler op: Mosteriet i Farendløse (Rasmussen: 2021) og kulturkollektivet på Orø (Mikkelsen & Buchwald) er blot et udpluk af dem, som vi stødte på i vores research. At praktisere en alternativ levevej er en velkendt tendens, hvilket Thylejren og Svanholm, som er gamle og veletablerede alternative boformer, er to eksempler på. Med udgangspunkt i vores research ser vi dog en nyere tendens, hvor folk ikke søger mod allerede etablerede alternativer, men derimod gerne vil skabe noget nyt, der er mindre, men alligevel større end dem selv. Dette fik os til at undre os over, om denne nye tendens kunne være en modreaktion på det moderne byliv, hvis negative konsekvenser vi selv synes at mærke på egen krop. Men hvad er det så, som vi i projektgruppen synes at kunne mærke?

Dette synes psykolog og forsker, Svend Brinkmann, at have opstillet nogle kvalificerede bud på, hvilket han formidler i bl.a. sin bogudgivelse *Stå Fast* (2014). Brinkmann beskriver, hvordan vores liv i højere og højere grad er præget af evig omstilling og forandring - en slags udviklingskultur - som dikterer, at alting skal blive bedre og bedre og gå hurtigere og hurtigere:

“Livets hastighed accelererer. Vi skal hele tiden forholde os til ny teknologi, evige omstruktureringer og skiftende trends inden for mad, mode og mirakelkure. [...] Det eneste, vi populært sagt kan være sikre på, er, at det, vi lærte i går, vil blive forældet i morgen. Derfor er livslang læring og kompetenceudvikling blevet nøglebegreber, som flourerer overalt i uddannelsessystemer, virksomheder og organisationer” (Brinkmann, 2014: 9).

Med denne udviklingskultur kan tendensen til at udvikle stress, angst og depression fortolkes som en reaktion på det konstante fokus på acceleration og udvikling: At følge med indebærer nemlig, at man konstant skal indstille sig på udvikling. Det kan lede til en konstant tvivl, da mulighederne for den enkelte kan synes uendelige og spørgsmålet om ‘bliver jeg nu også bedste udgave af mig selv?’ lægger et stort ansvar på individet selv (Brinkmann, 2014: 15).

Disse problematikker og eksempler på modreaktioner, har skabt en nysgerrighed og undren for vores projektgruppe. Vi synes, at disse cases, og de dertilhørende spørgsmål om det gode liv, er interessante ud fra et personligt perspektiv. Vi kan nemlig selv nikke genkendende til de

problematikker og følelser, som både casene og Svend Brinkmann beskriver. Derfor er det ligeledes interessant at undersøge det samfund, som vi lever i, der betegnes som det senmoderne. Vi har derfor valgt at dykke ned i et specifikt eksempel på en alternativ levevej: et kunstnerkollektiv, der har valgt flytte ind på en faldefærdig gård i Sydsjælland og stå for renovationen og opbyggelsen af gården selv.

Således består vores motivation i en undren over, hvordan det senmoderne samfund fungerer som en hæmsko for individets livsførelse, samt i en nysgerrighed over for alternative leveveje, som en måde for individer at realisere det gode liv på. Hertil er vi finder vi det interessant at undersøge hvorvidt beboerne i det respektive kollektiv så oplever deres alternative levevej som udelukkende godt, eller om der ligeledes er begrænsninger tilknyttet dette. Endvidere er vi stødt på spørgsmålet, om det overhovedet er muligt at forstå noget universelt ved det gode liv; hvilket vi også finder yderst interessant. Disse overvejelser har ledt os til opstillingen af følgende problemformulering og tilhørende problemstillinger:

Problemformulering & problemstillinger

Hvilke muligheder og begrænsninger oplever beboerne i kunstnerkollektivet ift. valget af en alternativ levemåde som vej til at realisere det gode liv?

Problemstillinger:

1. Hvad karakteriserer, ifølge kritisk teori, det senmoderne samfund, og hvilke mulige konsekvenser har dette for det senmoderne individ ift. at leve det gode liv?
2. Hvorfor har beboerne valgt Kunstnerkollektivet som ramme for deres liv, hvilke drømme og visioner har de for dette liv, og hvordan opleves livet i praksis?
3. Hvordan kan praksisfællesskabet og relationerne i Kunstnerkollektivet have betydning og fremstå understøttende for beboernes livsførelse i kunstnerkollektivet?
4. I hvor høj grad lykkes det for beboerne at realisere deres forestillinger om det gode liv i kunstnerkollektivet, og kan man sige noget universelt om det gode liv?

Dimensionsforankring & vinkling

Projektet er forankret i dimensionerne Subjektivitet & Læring samt Videnskab & Filosofi. Disse er valgt, da de giver os den bedst mulige forudsætning for at besvare vores problemformulering og problemstillinger, eftersom de bidrager med de nødvendige perspektiver for at undersøge vores valg af case og den dertilhørende undren. Hvor Subjektivitet & Læring er

vores primære dimension, fungerer Videnskab & Filosofi i højere grad som et supplement til vores undersøgelse, der bidrager med understøttende perspektiver og kompetencer.

Subjektivitet & Læring

Subjektivitet & Læring er en dimension, der tilbyder os begreber og perspektiver på individets indre, hvilket giver os mulighed for at undersøge og beskrive reaktioner og konsekvenser for individet. Vi benytter dimensionen, da *“(d)imensionen behandler mennesket som subjekt [...] Med andre ord fokuserer dimensionen på relationen mellem psyke og samfund og dermed på hvordan menneskers udvikling, dannelse og deltagelse i grupper hænger sammen med sociale og kulturelle betingelser”* (RUC, 2020, Studieordningen). Således vil vi overordnet tage udgangspunkt i Sofie Pedersens begreb om relationel handleevne og Søs Bayer og Bjarne Jacobsens udlægning af teoretikeren Martin Bubers teori om relationstyper og balancen herimellem.

Videnskab & Filosofi

Videnskab & Filosofi bidrager med en filosofisk anskuelse af det senmoderne samfund og en dertilhørende argumentation for en alternativ levemåde foretaget af filosofen Kate Soper. Yderligere anvender vi dimensionen, da den *“[...] underbygger kompetencer i kritisk at vurdere valg af metoder og teorier og reflektere kritisk over undersøgelsers videnskabsteoretiske status”* (RUC, 2020, Studieordningen). Denne kritiske vurdering og refleksion kommer til syne i vores metode – og videnskabsteoretiske afsnit.

Afgrænsning

Valg af case

Ift. udvælgelsen af casen, afgrænser vi os fra det, der er mainstream. Dette gør vi ud fra forestillingen om, at der er en tendens til, at den mainstream kultur ikke sikrer det gode liv. Således er vi interesseret i at undersøge en case, som er en alternative levevej ift. normen. Dog kan det ikke udelukkes, at den type af levevej, vi undersøger, kan betragtes som alternativ om eksempelvis 5 år.

Afgrænsning fra andre filosofiske tilgange og diskussioner om det gode liv

Vi afgrænser os fra at inddrage flere filosofiske traditioner, der beskæftiger sig med spørgsmålet om det gode liv end Kate Sopers alternative hedonisme. Havde vi valgt at inddrage andre filosofers syn på det gode liv, ville det have givet os et mere nuanceret blik på, hvordan man kan opnå det gode liv, og hvad dette vil sige. Vi ønsker at gå i dybden med Soper og hendes syn på det gode liv og at inddrage supplerende, kritiske teorier om individet i det senmoderne

samfund. Yderligere ønsker vi at inddrage empirisk materiale, som vi i samspil med teorierne, undersøger det gode liv ud fra. Dermed afgrænser vi os fra at give en nuanceret filosofisk gennemgang, udlægning og diskussion af fænomenet ‘det gode liv’.

Afgrænsning fra dybdegående kulturanalyse

Vi afgrænser os fra at lave en dybdegående kulturanalyse. Vi gør primært brug af det artefakte niveau fra Edgar Scheins kulturteori, og dette gør vi med henblik på at forstå kulturen på det artefakte niveau. Vores fokus er ikke på kollektivet som virksomhed eller organisation, men som en fysisk ramme for beboernes mulighed for at realisere det gode liv. Vi kunne have valgt at gå i dybden med de to yderligere lag i Scheins kulturteori - skueværdier og grundlæggende antagelser – men grundet pladsmangel har vi udelukkende brugt disse som supplement til en forståelse af det artefakte niveau i casen. Dermed er skueværdierne og de grundlæggende antagelser i vores case ikke noget, som vi er direkte interesseret i, selvom disse niveauer kom til syne gennem analysen af interviewene.

Begrebsafklaring

Det gode liv

Der er mange meninger om og definitioner på, hvad det gode liv er. Når vi i vores projekt har valgt at benytte betegnelsen ‘det gode liv’, henviser det ikke til de forskellige filosofiske retningers anskuelse på, hvad det gode liv er. I stedet anvendes det som et paraplybegreb for et liv, hvori et individ for det meste oplever en følelse af meningsfuldhed og glæde gennem forskellige komponenter. I denne sammenhæng er det relevant at nævne, at de valgte teoretikeres perspektiv på samfundet og menneskets psyke heri er indlejret i denne forståelse af det gode liv.

Alternative leveveje

For at begrebsafklare, hvilken mening vi tillægger udsagnet ‘alternative leveveje’, tager vi udgangspunkt i Den Store Danskes definition af adjektivet ‘alternativ’: “*Alternativ, [...] afvekslende; skiftende; afvigende fra det sædvanlige og etablerede*” (Hårbøl, Schack & Spang-Hansen, 2020). Ud fra definitionen forstår vi dermed alternative leveveje som noget, nogle mennesker praktiserer eller kan vælge at praktisere, og som er afvigende fra det sædvanlige; altså at nogle mennesker vælger en levevej, der stikker ud fra normen, og som dermed afviger fra majoritetens måde at leve på i samfundet. I følgende teoriafsnit vil vi bl.a. redegøre for dette samfund.

Teori

Teoriafsnittets første del vil tage udgangspunkt i Kate Sopers argumentation for alternativ hedonisme, og derefter vil vi inddrage Hartmut Rosas teori om acceleration og fremmedgørelse. Dernæst vil vi inddrage Søs Bayer og Bjarne Jacobsens udlægning af Martin Bubers teori om jeg-du- og jeg-det-relationer, samt Sofie Pedersens beskrivelser af relationel handleevne og individers livsførelse i praksisfællesskaber. Til slut gør vi brug af kulturteoretikeren Edgar Schein kulturanalyse med særligt fokus på det artefakte niveau.

Kate Soper – Det senmoderne samfund og det gode liv

Kate Soper (1943-) er en britisk filosof, der med sin bog *Post Growth Living* fremsætter flere karakteristika ved det vestlige senmoderne samfund for derefter at problematisere selvsamme ud fra et bæredygtighedsprincip, hvor bæredygtighed har en dobbelt betydning: Bæredygtighed er, ifølge Soper, både det, som er til gavn for naturen og klimaet, men det anses også for at være det, som er 'sundt' for det moderne menneskes psyke (Soper, 2020). I det følgende henvises der til sidstnævnte betydning af begrebet, da denne er mest relevant for projektet.

Soper påpeger, at de respektive karakteristika ved det senmoderne samfund er usunde og dermed ikke bæredygtige for det senmoderne individ. Samtidig er det, ifølge Soper, en status quo, som synes svær at ændre, da samfundet er præget af indlejrede kapitalistiske magtstrukturer og neoliberalistiske idealer, der netop fordrer sådan adfærd fra individerne (Soper, 2020: 35). Sopers bog er derfor på mange måder en diagnosticering og kritik af det senmoderne samfund og dets forestilling om det gode liv. Vi vil derfor i følgende afsnit tage udgangspunkt i et relevant uddrag af Sopers karakteristika, samt hendes refleksioner om alternativ hedonisme; hendes bud på en vej til det gode liv i en post-vækst-tilværelse.

Ulighed

Først og fremmest skal det siges, at Soper ikke underkender, at kapitalismen har bragt fordele og forbedringer med sig gennem tiden. F.eks. er levestandarden for mange blevet forbedret og den personlige frihed er blevet mere udbredt (Soper, 2020: 39). Soper pointerer dog, at denne udvikling primært er blevet gennemgået af de rigere og mere velstående nationer. Dermed peger hun på kapitalismens skævvridende dynamikker – at udvikling og velstand er for dem, der i forvejen er velstående, og at det ofte sker på bekostning af de mindre velstående: *“The gap has continued to widen. Nothing has been done to curb the greed and conspicuous consumption*

of the very wealthy" (Soper, 2020: 40). Dette illustrerer, at det gode liv, ifølge kapitalismen, ikke er for alle, men at det snarere er for de få.

Reklamers portrættering af forbrug

Soper beskriver dertil, hvordan reklamer i det senmoderne samfund alligevel fortæller et narrativ om, at forbrug er en selvfølgelighed i det gode liv (Soper, 2020: 47). Soper argumenterer dertil for, at dette narrativ kan have en negativ indvirkning på individernes mentale velvære. Idéen om, at forbrug leder til lykke, leder nemlig konkret til mere overarbejde hos den generelle forbruger, da et stort forbrug fordrer stor kapital. Dette overarbejde leder endvidere til manglende tid i livets andre aspekter, hvilket, ifølge Soper, netop er årsagen til, at flere og flere lider af mentale lidelser, hvoraf stress er den mest udbredte i denne sammenhæng (Soper, 2020: 54).

Bullshit jobs

Et andet karakteristika, som Soper problematiserer i sin bog, er det, som hun kalder 'bullshit jobs'. Begrebet bruger hun til at beskrive den nye form, som arbejdsmarkedet har taget. Soper beskriver formen som værende karakteriseret ved fleksible arbejdstider, tidsbegrænsede opgaver, konsulentstillinger og nul-timers kontrakter. Soper peger i den forbindelse på, at flere arbejdstagere, i modsætning til førhen, finder arbejdets produktive karakter overflødig, hvilket hun ser komme til udtryk som en frustration over manglende meningsfuldhed og dermed ligestyldighed – deraf navnet 'bullshit jobs' (Soper, 2020: 72 – 74).

Ifølge Soper har arbejdet for flere syntes at have fået karakter af noget, som blot skal overstås, for at den senmoderne arbejdstager kan holde fri og gøre de ting, som det finder mening i. Men her peger Soper på, hvordan det senmoderne samfund truer den meningssskabende fritid ved at opløse skellet mellem fritid og arbejde (Soper, 2020: 72). Hvis individet ikke længere finder meningsfuldhed i arbejdet, og det nægtes fritiden til at finde den her, grundet en mere og mere flydende grænse mellem fritid og arbejde, hvor kan det senmoderne individ så finde en følelse af mening?

På baggrund af denne diagnosticering af det senmoderne samfund, samt den herskende kapitalistiske forestilling om det gode liv, argumenterer Soper for en omlægning til alternativ hedonisme. Ud fra denne filosofi bør arbejdsbyrden være lavere og derudover bør der ses en tydelig adskillelse af arbejde og fritid. Dette ville, ifølge Soper, hjælpe arbejderen til at kunne se mening i både job og fritid, hvilket generelt ville hjælpe individer i opnåelse af det gode liv (Soper, 2020: 79).

Alternativ hedonisme og det gode liv

Soper tager udgangspunkt i to filosofiske retninger; hedonisme og eudaimonisme samt deres måder at forstå lykke og det gode liv på. I kraft af, at Soper både drager inspiration fra og tager afstand til de to filosofiske retninger (Soper, 2020: 64), synes disse nødvendige at uddybe.

Hedonisme

Det er, ifølge hedonismen, nydelse og dermed fraværet af smerte, som er det overordnede gode, og det som mennesket søger. På den måde skal man ud fra en hedonistisk tankegang se menneskelige handlinger som et middel til at opnå mest mulig nydelse i den givne situation (Christensen, 2014, s. 44).

Der er dog blevet rejst kritik af hedonismen gennem tiden, bl.a. grundet traditionens tilgang til menneskelige handlinger som værende udelukkende rettet efter begær og nydelse. Dette kritiseres for at være en forsimplet måde at forstå og forklare baggrunden for menneskelige handlinger på. Yderligere har kritikken lydt, at menneskets handlinger, ifølge filosofien, ikke synes betinget af moral, idet menneskes udlevelse af hedonisme kan risikere at blive på bekostning af andres livskvalitet (Soper, 2020: 64).

Eudaimonisme

Den anden filosofiske retning, eudaimonisme, er udsprunget af Aristoteles' anskuelse af menneskelig handling som middel til overordnet lykke og dermed det gode liv. Nydelse må af den grund forstås som opstået gennem handlinger, der tager udgangspunkt i etiske moralske dyder og værdier. Det bliver altså ud fra et eudaimonistisk perspektiv muligt at vurdere lykke objektivt, da der kan udledes en generel forståelse af, hvilke handlinger, der medfører mest nydelse og dermed lykke (Christensen, 2014: 101).

Sopers alternativ

Soper tager afstand til både hedonisme og eudaimonisme som traditioner, men må siges stadig at være inspireret af primært eudaimonismens filosofi, da hun ønsker at favne ideen om, at individets lykke ikke skal være på bekostning af andre. Derfor beskriver hun sin egen filosofi som alternativ hedonisme (Soper, 2020: 64). Hendes lykkebegreb skal altså ikke forstås ud fra individuel nydelse (hedonisme), men heller ikke ud fra en idé om moral og etik (eudaimonisme). Snarere skal alternativ hedonisme forstås ud fra et samhørighedsprincip, hvor den individuelle lykke kan eksistere samtidig med, at man har blik for ikke at forårsage ulykke for andre (Soper 2020).

Som tidligere nævnt anerkender Soper, at de kapitalistiske strukturer har bidraget til en forbedring af levestandarden for mange mennesker, men hun problematiserer stadig forbrugerismen, og hun kritiserer denne for at have skabt en slags 'falske behov' (Soper, 2020: 83). I forlængelse heraf italesætter Soper dog også kompleksiteten vedrørende menneskelige behov, og problematiserer det at lave en egentlig distinktion mellem såkaldte naturlige og syntetiske behov (Soper, 2020: 55).

Dertil argumenterer Soper for, at hendes filosofi skiller sig ud ved ikke at have et behovssyn, som bygger på bedrevidenhed, men egentlige observerbare tendenser og fænomener i samfundet. Et eksempel på disse strømninger, som Soper peger på, er 'slow-living' og de mere minimalistiske levemåder. Ifølge Soper skal disse tendenser ses som en modreaktion på bl.a. forbrugskulturen, og de er drevet af ønsker om mere fritid, mere menneskelig kontakt og et liv i langsommere tempo (Soper, 2020: 125).

Således forstås det gode liv indenfor alternativ hedonisme som, at individet oplever mere nydelse og glæde gennem menneskelig kontakt, kreativ udfoldelse samt ro og fordybelse, end ved forbrug og materielle goder.

Sopers argumentationen for alternativ hedonisme er relevant for vores projekt, da den muliggør en undersøgelse af, hvorvidt vores case som alternativ levevej indeholder komponenter af det gode liv.

Hartmut Rosa – acceleration og fremmedgørelse

Den tyske sociolog, Hartmut Rosa (1965-), er en af de centrale repræsentanter inden for den samfundskritiske teori om det senmoderne samfund og dets påvirkning på individet, som fremlægges i bogen *Acceleration og fremmedgørelse* fra 2014. Mere specifikt skriver Rosa om social acceleration og dens fremmedgørende virkninger (Rosa, 2014: 38).

Hans hovedanliggende med teorien er at opstille en samtidsdiagnose – et samfund han definerer som et 'accelerationssamfund', der er drevet af et tiltagende tidspres for alle individer: "*Mennesker føler med andre ord i stigende grad, at de er i tidsnød, at tiden er knap. Vi spiser hurtigere, sover mindre og kommunikerer mindre med familien*" (Rosa, 2014: 42). En af Rosas pointer er, at alting efterhånden går så stærkt i den sociale virkelighed, hvor det senmoderne individ løber så hurtigt for at følge med, at det ikke bemærker, at det allerede har mistet sig selv i farten. Dette resulterer i, at det senmoderne individ oplever stress og angst for at blive sat af, hvilket, ifølge Rosa, er et særligt træk ved det senmoderne individ (Rosa, 2015: 78).

Ifølge Rosa er accelerationssamfundet et produkt af kapitalismens fremkomst i Vesten, hvortil denne har skabt en strukturel trekantsrelation mellem konkurrence, materiel vækst og acceleration, hvilket problematiseres (Matthiesen et.al, 2019: 83).

Rosa beskriver endvidere, hvordan det senmoderne individ er styret af social acceleration ved brug af det velkendte billedsprog: Individet er fanget i et hamsterhjul af opgaver, som det udmattende stamper rundt i, i et forsøg på at fuldføre opgaver, som det ikke selv har valgt (Rosa, 2014: 79). Karakteriserende for denne sociale acceleration er, ifølge Rosa, at den er totalitær, eftersom den presser individerne på deres frie vilje. Dette sker, da accelerationen er uundvigelig og strømmer igennem hele samfundet (Matthiesen et.al, 2019: 84).

Rosa arbejder ud fra en tredeling af accelerationssfærer, hvor hver sfære beskriver aspekter af samfundets udvikling, samt hvordan disse bidrager til øget acceleration (Rosa, 2014: 12). De tre sfærer udgør:

- Acceleration af teknologien
- Acceleration af social forandring
- Acceleration af livstempoet

Vi vil i følgende afsnit uddybe aspekterne ved 'acceleration af livstempoet', da denne har størst relevans for vores projekt.

Acceleration af livstempoet

I forbindelse med acceleration af livstempoet henviser Rosa til følgende tendens: "[...] *forøgelse af handlinger eller erfaringer pr. tidsenhed*" (Rosa, 2015: 26). Denne tendens dikterer, at individet skal nå mere på kortere tid, hvilket nemt leder til en følelse af ikke at have tilstrækkeligt med tid i hverdagen. For individer i konkurrencestaten er det, ifølge Rosa, nærmest umuligt at sætte sig udover accelerationen af livstempoet, da det er så indlejret i vores kultur (Ibid.: 31). Til dette tilføjer Rosa, at der i senmoderniteten er opstået en kultur, hvor individer fortsat ønsker at leve hurtigere, da et hurtigere livstempo tillader flere oplevelser og foranderlighed, hvilket er blevet ensbetydende med det gode liv (Matthiesen, 2019: 85). I den forbindelse inviterer Rosa de senmoderne individer til at reformulere begrebet om det gode liv (Rosa, 2015: 32).

Fremmedgørelse som konsekvens af acceleration

De nævnte accelerationsprocesser har, ifølge Rosa, en række konsekvenser for det senmoderne individ. Rosa opererer i den forbindelse med begrebet 'fremmedgørelse', som han argumenterer for, er en konsekvens af den stigende acceleration (Rosa, 2015: 101). Ifølge Rosa er der en risiko for, at det evige høje tempo i det senmoderne liv fører til en fremmedgørelse af individet (Ibid.: 96). Fremmedgørelse handler for Rosa om, at individet foretager sig ting, som det i virkeligheden ikke ønsker at foretage sig; dette ødelægger individets forbindelse til sig selv, så det optræder fremmed over for sig selv. Dertil vil verden opleves stum, kold, døv og fjendtlig. Netop denne fremmedgørelse på baggrund af konkurrencekampen medfører mentale lidelser såsom stress, angst, depression og udbændthed som konsekvens (Ibid.: 102).

Drivkræfterne bag samfundets acceleration

Rosa fremhæver 'konkurrencelogikken' som den centrale dynamik, der gennemsyrrer det senmoderne liv (Ibid.: 68). Hvor det traditionelle samfund var præget af de forudbestemte fordelingsmønstre, der afgjorde individets status og liv, er det senmoderne samfund, ifølge Rosa, derimod karakteriseret ved den konkurrencebaserede rationalitet, som resulterer i 'social kappestrid' (Matthiesen et.al., 2019: 86). Rosa fremhæver i den forbindelse, at ordet 'præstation' bliver gennemgående i accelerationssamfundet og konkurrencestaten. Således skabes det evigt høje tempo, hvor det enkelte senmoderne individ skal beholde sin konkurrenceevne, hvorledes de konkurrerende individer må lægge tilsvarende kræfter i forsøget på at følge med eller overhale de andre (Ibid.: 87).

Rosas problematisering af det senmoderne samfund er relevant for vores projekt, da hans teori bidrager til en diagnosticering af samfundet og dermed kan være med til at give en forståelse for, hvordan vores case fremstår som en alternativ levevej. Derudover muliggør hans teori - såvel som Sopers teori - en undersøgelse af, hvilken indvirkning det senmoderne samfund har på individerne i vores case.

Martin Buber – Subjektets relationer til omverden

Til at forstå mennesket ud fra et mere psykologisk og relationelt perspektiv vil vi anvende filosofen Martin Bubers (1878-1964) teori om subjektets forskellige relationer til omverden. Denne er beskrevet og behandlet ud fra Søs Bayers og Bjarne Jacobsens bog *Menneske i Verden*.

Ifølge Buber er det hverken subjektet eller 'det andet', der er det interessante; det er snarere mødet imellem subjektet og 'det andet', da det er herigennem, at mennesket oplever *at være* (Bayer & Jakobsen, 2020: 72). Buber deler i den forbindelse relationerne op i *jeg-du-relationer* og *jeg-det-relationer*, hvilket peger på, at ethvert subjekt forholder sig til det 'andet' enten som et 'du' eller som et 'det' (Ibid.).

Indledningsvist skal det siges, at Buber arbejder ud fra en sfærisk tredeling af menneskers forhold til verden: forholdet til naturen, forholdet til andre mennesker og forholdet til det åndelige. Det relationelle er derfor, ifølge Buber, ikke kun noget, der er mennesker imellem, og der kan forekomme dialog i alle sfærerne. (Ibid.: 73).

Jeg-du-relationer

I jeg-du-relationen forstås 'du'et' som noget 'jeg'et' kan henvende sig til og være i dialog med. Buber beskriver, hvordan 'du'et' og dialogen med dette kan findes i alle tre sfærer, hvortil det tydeligst ses i relation til et andet menneske, men dialog med et 'du' er også til stede i 'jeg'ets' relation til naturen og det åndelige som en form for samhørighed og en følelse af fælles mening.

Jeg-det-relationer

Men jeg-du-relationer dækker ikke hele spektret af menneskers relationer til omverden, da der er mange ting, som forstås ud fra et 'det' og dermed gennem en jeg-det-relation (Ibid.: 74). Her ses 'det andet' altså ikke som et 'du', men som et 'det':

"Ved køledisken, hvor vi overvejer om det skal være kylling eller minestrone-suppe; cyklen, der er gået i stykker, det er kæden, der er slidt; banken, der opfordrer dig til at lægge lånet om, det vil på sigt kunne svare sig" (Bayer & Jakobsen, 2020: 74).

Der er mange ting, særligt i det senmoderne samfund, som vi referer til som et 'det', og samfundet og hverdagen ville slet ikke kunne fungere uden jeg-det-relationer (Ibid.). Disse relationer er altså naturlige, og de bliver fortsat mere naturlige i takt med moderniseringen af et samfund.

Problematisering af det senmoderne samfund

Bayer og Jacobsen anvender yderligere Bubers teori til at komme med kritiske perspektiver på det senmoderne samfund og dets udvikling: Hvis menneskers relationer i stigende grad består af jeg-det-relationer, kan der opstå en ubalance i forholdet mellem jeg-det og jeg-du-relationer

(Ibid.). For med videnskabens fremvinden, den teknologiske udvikling og en stadig mere globaliseret verden er der stor risiko for, at det senmoderne menneske mister fornemmelsen af samhørighed med andre mennesker såvel som naturen og det åndelige (Ibid.: 76).

I det senmoderne samfund er mennesket ved at indtage rollen som et 'det', når fag, der beskæftiger sig med mennesker, begynder at anvende regel- og målingsparametre: Når der er udviklingskemaer for børn i vuggestuen, eller når der er nationale mål i folkeskolen for at sikre konkurrencedygtighed i fremtiden (Ibid.: 77). Der er ikke som sådan noget galt med disse udviklingstendenser, men det kan gå hen at blive problematisk, hvis udviklingskemaer, tests og kategorisering bliver grundlaget for menneskelig interaktion, da det kan lede til en udkonkurrering af vigtige jeg-du-relationer.

"[...] Det'et er karakteriseret ved, at det er noget manipulerbart, noget, vi kan analysere, noget, der kan opdeles i forskellige bestanddele, og som almindeligvis vil kunne udskiftes og kan udskiftes af noget andet [...]" (Bayer & Jakobsen, 2020: 77).

Hvor 'du'et' kan betragtes som en helhed, der danner rammerne for nærvær; nærvær til mennesker, naturen og det åndelige, og dermed en fornemmelse af meningsfuldhed (Ibid.: 77-78).

Således vil det med Bubers teori blive muligt at kigge på forskellige relationers betydning og meningsfuldhed for et individ, samt at have blik for de negative konsekvenser ved ubalancen mellem de to relationstyper.

Sofie Pedersen - Fællesskabets betydning for individets livsførelse

Vi har valgt at gøre brug af forskningsartiklen: *Fællesskabets betydning i selvansvarlighedsens tidsalder - Om vinterjordbær, recovery og kollektivt (selv) ansvar i Japan*, som er skrevet af lektor i socialpsykologi, Sofie Pedersen. Vi benytter netop denne artikel med henblik på at opnå en forståelse af fællesskabets betydning for individet og dets livsførelse.

I artiklen problematiserer Pedersen det individualiserede ansvar i forbindelse med 'recovery'-arbejde for psykisksyge individer. Hun undersøger, om arbejdet med selvansvarlighed i højere grad bør kobles sammen med sociale forhold for derigennem at undgå, at individer med psykiske lidelser forbliver i de samme uheldige positioner (Pedersen, 2021: 136).

Hendes undersøgelse tager afsæt i Bethel House, der er et socialpsykiatrisk tilbud i Japan. Stedet fungerer som en form for stæde for individer med psykiske lidelser, der førhen har været

indlagt på en psykiatrisk afdeling, og som har svært ved at finde et holdepunkt i deres livssituation. Bethel House sørger for både beskæftigelse, aktivitetstilbud og bosteder til medlemmerne (Ibid.: 145). I det socialpsykiatriske tilbud er der indlejret en forestilling om, at det enkelte menneske opnår et bedre helbred, og dermed mere meningsfuldhed, ved at samarbejde med andre med en lignende livssituation. Samarbejdet indebærer både en fælles praksis i produktionen af fødevarer og dertil en fælles praksis, hvor genstanden bliver de problematikker, som medlemmerne oplever i deres liv (Ibid.: 148). På den måde bliver praksisfællesskabet essentielt for det enkelte medlemmers 'recovery'-arbejde (Ibid.: 136).

Relationel handleevne

Pedersen tager udgangspunkt i en økologisk psykologisk forståelse af individet, som indebærer en forestilling om, at individet altid er betinget af sine omgivelser, og at disse omgivelser indeholder mulighedsrum for individet til at forstå sig selv og andre gennem deltagelse i et fællesskab (Pedersen, 2021: 140). På den måde er der fokus på 'agency', oversat til handleevne, som et socialt forhold. Her introducerer Pedersen begrebet 'relationel agency', som er defineret af professor i uddannelsesstudier, Ann Edwards. Hun beskriver begrebet således: "*[the] capacity to align one's thoughts and actions with those of others in order to interpret problems of practice and to respond to those interpretations*" (Pedersen, 2021: 140). Begrebet 'relationel agency', oversat til relationel handleevne, omhandler således en erkendelse af, at individets handleevne ofte er betinget af relationer til andre (Pedersen, 2021: 147). Den relationelle handleevne udvikles i fællesskabet, hvor der reflekteres over fælles udfordringer i tilværelsen eller samarbejdes om at skabe noget meningsfuldt (Ibid.: 141). I Bethel House ses det, hvordan udviklingen af den relationelle handleevne, f.eks. ved at samarbejde om svære aspekter af tilværelsen, ofte medvirker til en oplevelse af, at den enkelte kan opnå et bedre helbred gennem fællesskabet, og at det både forpligter til og muliggør nye tilværelseskompetencer (Ibid.: 148). Således bliver fællesskabet: "*[...] et rum for udvikling af fælles meningsfylde samt en udvidelse af et personligt råderum, i form af øget agency*" (Pedersen, 2021: 148). Den fælles meningskabelse i fællesskabet bidrager således til individets personlige livsførelse.

Invitation til det meningsfulde

Pedersen beskriver endvidere, at Bethel House er kendt for at invitere psykisk belastede individer til en udforskning af sig selv i samspil med andre med lignende livsbetingelser. Måden, hvorpå dette udføres, er gennem udøvelsen af 'Tohjiska kenkyu'. Denne tilgang fungerer som en form for studiefællesskab, hvor knudepunktet er en selv-realiseringsproces. Fokus er på at

forbedre sin egen livskvalitet ved at tage ejerskab over sine livsbetingelser, og at dette bliver et fælles anliggende (Ibid.: 146).

'Tohjiska kenkyu'-tilgangen er koblet tæt sammen med de produktionsfællesskaber, som Bethel House driver. Dette består både i at producere og sælge kombu, som er en form for tangprodukt, sortering og salg af vinterjordbær og lignende produktioner. På den måde afspejler produktionsfællesskaberne et tydeligt kollektivt ansvar, hvor det forekommer meningsfuldt for individer at løfte i flok (Ibid.: 147-148).

Pedersen påpeger dog, at fællesskabet selvfølgelig ikke er problemfrit. Hun skriver:

"Der er altid problemer i Bethel House; med folks økonomi, personlige relationer, arbejde etc. For at vi kan arbejde med disse problemer er det vigtigt, at vi ikke isolerer os derhjemme med problemerne. Vi må gøre de problemer, vi oplever, til genstand for fælles udforskning – noget vi kan dele åbent" (Pedersen, 2021: 148).

Altså romantiserer Pedersen ikke fællesskabet i Bethel House, men påpeger derimod, at det kan være meningsskabende for individet og dets livsførelse.

Artiklen er således relevant for os, da de præsenterede socialpsykologiske teoretiske forståelser og dertilhørende begreber ikke kun afgrænses til fællesskabet i Bethel House, men de lige såvel kan belyse andre fællesskaber. Dertil vurderer vi, at tematikken om fællesskabet som understøttende for individernes livsførelse er fælles for praksisfællesskabet i Bethel House og for praksisfællesskabet i casen. På den måde vil vi fokusere på beskrivelserne af praksisfællesskabet i Bethel House, samt begreber der præsenteres i artiklen, og sætte dem i relation til vores case.

Kulturteori – Edgar H. Schein

Inden for organisationskultur var professor, Edgar H. Schein (1928-2006), en af de mest fremtrædende personer. Schein bidrog til formuleringen af kulturteorien i 1980'erne, hvor man for alvor begyndte at interessere sig for kultur i organisatoriske sammenhænge.

Hvor Scheins arbejde ligger mere op til arbejde med organisationer og virksomheder i traditionel forstand, anvender vi nærmere hans teori til at anskue vores case som fysisk ramme for realiseringen af det gode liv. Derfor fokuserer vi på den del af teorien, der beskæftiger sig med det fysiske, hvor de yderligere begreber vil blive brugt som supplement, og de vil dermed ikke blive beskrevet i dybden.

Scheins kulturforståelse

Den forståelse og definition af begrebet 'kultur', som Schein giver i sin bog *Organisationskultur og ledelse* (1994), og som Jesper Strandgaard Pedersen præsenterer i sin bog *Organisationskultur i teori og praksis* (1989), fremsætter, at kultur er de værdier, normer og tankemønstre, der ses hos individerne i en given organisation. På den måde kan kultur altså forstås som en organisations væsen, der konstant omgiver denne gruppe, og som i en vekselvirkning både udvikler og udvikles af organisationens medlemmer og deres indbyrdes kontakt og værdigrundlag (Schein, 1994: 10). Dertil beskriver Schein, hvordan kultur som begreb er nyttigt i undersøgelser af grupper, da det bidrager til en bedre forståelse for de skjulte og komplicerede sider af livet i organisationer og organisationslignende grupper (Ibid.: 12).

Scheins model for kulturniveauer

Med denne forståelse af kultur vil vi bevæge os videre til at beskrive Scheins model for kulturniveauer (se figur 1), som vil fungere som et værktøj for os til at forstå vores case, særligt gennem vores observationer. Schein deler sin model op i tre niveauer: Artefakter, skueværdier og grundlæggende antagelser.

Figur 1: Scheins model for kulturniveauer (Modern Buisness: 2021)

Opdelingen i niveauer bunder, ifølge Schein, i en opfattelse af synlighed og observerbarhed. Artefakter hører til kategorien af håndgribelige og tydelige manifestationer, de grundlæggende antagelser er dybt indlejrede, ubevidste og derfor svære at se - og skueværdierne ligger midt imellem (Schein, 1994: 24).

Artefakter

Dette kulturniveau kommer til syne i mange elementer af en praksis, dog beskriver Schein dem som de mere håndgribelige og tydelige manifestationer af kultur (Ibid.: 24). Det kommer til udtryk som mere konkrete og fysiske aspekter, så her kan det være relevant at kigge på

praksissens beliggenhed, bygninger/facade, indretning og menneskenes påklædning i praksisen. Dertil kan det også være relevant at kigge på praksissens forhold til og brug af teknologi og andre produkter samt deres kreative og kunstneriske frembringelser (Ibid.: 25).

Skueværdier

Dette niveau i praksissens kultur omhandler de erklærede værdier og normer, der leves og arbejdes under. Skueværdier kan observeres relativt eksplicit ved at se på, hvad praksissen kommunikerer, men det kan også give empiriske fund ved at have blik for det mere implicite. Når man undersøger en organisation, bør man, ifølge Schein, have øje for, hvorvidt det artefakte niveau i kulturen stemmer overens med deres udtalte skueværdier: altså om det, som de gør, stemmer overens med det, som de siger, at de gør.

Grundlæggende antagelser

På dette kulturniveau kan man, ifølge Schein, finde frem til organisationens kerne (Ibid.: 24). Det er gennem fortolkninger af implicite standarder og spilleregler, at man kan begynde at forstå kulturens fundament, og dertil sige noget om dens mere rodfæstede normer, værdier og grundlæggende antagelser. Det vil sige, at en del af individets forståelse af verden og reaktion på denne kan spores tilbage til den kultur, der hersker i den respektive praksis, som individet indgår i.

Scheins kulturteori tager altså udgangspunkt i organisationer. Vi forstår dog organisationer i en bredere forstand – som et fællesskab, hvor folk er virksomme gennem en fælles praksis. Med denne anskuelse kan vi anvende Scheins teori til at analysere vores case ud fra de tre niveauer, hvoraf vi er særlig interesserede i det artefakte niveau.

Videnskabsteoretisk afsnit

Følgende afsnit er en redegørelse og argumentation for vores videnskabsteoretiske position. Udover at afdække vores genstandsfelt, projektets onto-epistemologi samt paradigmatisk orientering mod kritisk teori, vil vi også beskrive vores metodologi, som er funderet i fænomenologi og hermeneutik. Til dette har vi anvendt Jennifer Masons bog *Qualitative Researching* (2002), Kasper R. Eskildsens (red.) bog *Humaniora? En spørgende videnskabsteori* (2020), samt relevante uddrag fra Brinkmann og Kvale (2015) og Collin og Køppe (2011 og 2014).

Oplevelsen af det gode liv som genstandsfelt

Vores projekt placerer sig inden for rammerne af det humanistiske videnskabsområde, hvilket beskæftiger sig med mennesket som subjekt:

”[...] dvs. som et tænkende, følende, handlende og kommunikerende væsen, samt med produkterne af menneskets tanker, handlinger og kommunikationer. Hertil hører skrifter, kunsthåndværker, redskaber, bygninger, og klæder. Disse produkter sammenfattes ofte under betegnelsen ’kultur’ ” (Collin & Køppe, 2014: 11)

På den måde er genstandsfeltet i de humanistiske videnskaber centreret omkring mennesket og produkterne af menneskelige handlinger, der kan samles under begrebet kultur (Eskildsen, 2020: 16-17). Således kan humanvidenskaberne karakteriseres som videnskaber, der beskæftiger sig med mennesket som kulturskabende og kulturskabt (Collin & Køppe, 2014: 11). Vores genstandsfelt er netop centreret om mennesket; mere præcist er vores genstandsfelt mennesket med særlig vægt på dets oplevelse af det gode liv. Vi ønsker at undersøge, hvordan det gode liv som fænomen opleves og praktiseres i kunstnerkollektivet, hvortil vi netop må kigge på den kultur, som casen både skaber og skabes af. På den måde undersøger vi genstandsfeltet det gode liv gennem menneskers erfaringer. Således arbejder vi med en forståelse af det gode liv, som noget man oplever og erfarer og altså ikke som en fast størrelse.

Ideografisk videnskabsdisciplin som udgangspunkt

Et stort videnskabsteoretisk spørgsmål i forskning er, hvilken interesse forskerne har i det, der undersøges. Humaniora kendetegnes ved den ideografiske fremgangsmåde, hvor det unikke og singulære undersøges og fortolkes (Collin & Køppe, 2014: 11).

Overført til vores projekt kommer det ideografiske videnskabsideal til udtryk, idet vores hovedfokus er på en enkeltstående case (Eskildsen, 2020: 17). Dette hører sammen med vores erkendelsesinteresse med projektet, idet vi ønsker at skabe viden, der er rettet mod at forstå verden, altså vores case og det gode liv som fænomen. Det vil sige, at vi lægger vægt på den mere fortolkende tilgang, som tilhører den ideografiske videnskabsdisciplin (Collin & Køppe, 2014: 24). Men for at forstå verden, bliver vi nødt til at være i den, og derfor er ’nærhed’ et væsentligt aspekt ud fra den ideografiske synsvinkel. Af den grund har vi bygget vores undersøgelse op omkring et feltstudie for netop at kunne involvere os i vores case indefra og dermed forstå fænomenet og kulturen (Ibid.: 17).

Onto-epistemologi

Onto-epistemologi er en overbetegnelse, som dækker over begreberne ontologi og epistemologi. Førstnævnte forstås som viden om det værende, hvortil forskellige ontologiske positioner tilbyder forskellige narrativer om en given genstand (Mason, 2002: 14). Sidstnævnte forstås som et erkendelsesteoretisk udgangspunkt, der hjælper til at beskrive, hvordan vi kan vide noget om genstanden (Ibid.: 16).

Fænomenet, som vi gerne vil arbejde med, er som tidligere nævnt de mennesker, som vælger at følge en mere alternativ levevej samt deres opfattelser af det gode liv, da deres opfattelse må forstås som en sammensathed af deres oplevelser. Det ontologiske standpunkt, som vi baserer vores undersøgelse på, synes altså at have menneskers oplevelser som omdrejningspunkt.

Hvad angår projektets epistemologi, så har projektet, såvel som den egentlige undersøgelse, en paradigmatiske orientering mod kritisk teori. Ulla Ambrosius Madsen (forfatter til kapitel 4 i Eskildsen (2020)) skelner mellem tre forskellige paradigmatiske orienteringer: realismer, kritiske teorier samt modernismer og post-teorier (Eskildsen, 2020: 67). Ud fra denne skelnen forstår vi vores orientering ud fra kritisk teori. Dette bliver bl.a. operationaliseret igennem vores teorivalg, hvor både Hartmut Rosa og Kate Soper skriver sig ind under et samfundskritisk perspektiv. Det kommer ligeledes til udtryk i vores undersøgelsesdesign og interviewguide, idet vi stiller spørgsmål, der inviterer vores interviewpersoner til kritiske refleksioner ift. deres livsverden. Med udgangspunkt i traditionen, handler vores erkendelsesinteresse om at forstå og afdække de undertrykkende og fremmedgørende strukturer, som udgør rammerne for individers livsførelse, for derigennem at bidrage til en kritik af selvsamme strukturer (Ibid.: 70-74).

Interviewpersonernes livsverden og dertilhørende oplevelser betragtes altså som valide ud fra vores onto-epistemologiske standpunkt, og kan i den forbindelse bruges som forståelsesredskab til at blive klogere på individernes oplevelse af det gode liv og deres reaktioner på de strukturer, som det senmoderne samfund udgør. Viden må i vores projekt derfor forstås som interviewpersonernes fortællinger og refleksioner, hvilket, sammen med vores teorivalg, tillader os at analysere interviewpersonernes oplevelser på en sådan måde, at deres kritiske refleksioner skrives frem og demonstrerer et samfundskritisk perspektiv.

Metodologi

I forlængelse af onto-epistemologi knytter der sig spørgsmålet til projektets metodologi: Hvilken opfattelse der ligger bag og til grund for den metode, som vi har benyttet i vores projekt. Vi har anvendt fænomenologi og hermeneutik, og fælles for disse metodologier er, at de handler om at fortolke og trænge ind i det fænomen, der undersøges:

Fænomenologi

Fænomenologiens udvikling

Fænomenologien blev grundlagt som en filosofi, hvor bevidsthed og oplevelse var udgangspunktet. Fænomenologien har været under udvikling siden det 20. århundrede, hvor forskellige teoretikere har videreudviklet traditionen og dets genstand. Edmund Husserl kan ses som stamfaderen for fænomenologien, hvorefter Martin Heidegger videretolkede fænomenologien til at inddrage et eksistentielt omdrejningspunkt. Derefter tilføjede Jean-Paul Sartre og Maurice Merleau-Ponty en dialektisk retning af filosofien (Brinkmann og Kvale, 2015: 48).

Fænomenologien kan således forstås som en filosofisk metodologi, der bruges til at undersøge individers livsverden gennem inddragelse af individets egne erfaringer og oplevelser (Ibid.). Dette er omdrejningspunktet for vores projekt. Dog bærer vores metodologi præg af et mere kvalitativt aspekt.

I arbejdet med vores projekt har vi taget udgangspunkt i den fænomenologiske tradition, men vi bruger det i sammenhæng med vores kvalitative udforskning af vores case. Netop den ikke-filosofiske fænomenologiske tilgang er udbredt inden for kvalitativ forskning, da det muliggør et enestående indblik i de givne individers egne perspektiver på deres livsverden (Ibid.).

Vores fænomenologiske tilgang

Vores fænomenologiske tilgang afspejles i høj grad af vores interesse i at få indblik i beboernes drivkraft for at søge en alternativ levevej, og om det forbinder sig til en søgen efter det gode liv. Dette betyder, at vi går ud fra en opfattelse af, at beboernes oplevelser, som de beskriver dem, er den betydningsfulde virkelighed. For at opretholde den fænomenologiske tilgang om at forholde sig åben overfor beboernes individuelle perspektiver og forståelser for deres livsverden, lader vi beboerne og deres beskrivelser tale for sig selv. På den måde afspejles fænomenologien også tydeligt i vores valg af metode i form af interviews og observationer, hvor vi i høj grad lader vores sanser og indtryk, som vi får af beboernes beskrivelser, udforme vores forståelse af deres livsverden og dertil deres oplevelse af det gode liv.

Hermeneutik

Mening og fortolkning som nøglebegreber

For at give en øget forståelse for det undersøgte fænomen anvender vi ligeledes en hermeneutisk tilgang, som er nær beslægtet med fænomenologien. Hermeneutikken beskæftiger sig med fortolkning af noget, der har mening, med den begrundelse, at: “[...] forståelse af menneskelig aktivitet og produkterne af sådanne aktiviteter, og sådanne fænomener har mening, thi de har deres udspring i mennesker, der mener og vil noget” (Pahuus, 2011: 140). Det betyder, at der indenfor denne humanvidenskabelige tilgang til hermeneutik er lagt fokus på fortolkning og mening, når man forsøger at forstå verden. Det handler altså om at fortolke en mening, som man ser i verden. Fra hermeneutikken låner vi begreber om fortolkning og mening forstået på den måde, at vi med vores undersøgelse netop ønsker at belyse et fænomen gennem tolkningsarbejde og herigennem forstå hvilken mening og betydning, der ligger bag valget af alternative leveveje (Pahuus, 2011: 141).

Den hermeneutiske cirkel og horisontsammensmeltning

Kendetegnende for vores fortolkninger i analysen af observationerne og interviewene er, at vi følger den hermeneutiske cirkel. Dette gør vi ud fra forestillingen om, at vi ikke kan forstå helheden uden at forstå delene, og modsat kan vi ikke forstå delene uden at forstå helheden. Således foretager vi i analysen en cirkelbevægelse mellem de enkelte udsagn og handlinger, og helheden, de indgår i. Denne bevægelse frem og tilbage er netop kendetegnet for den hermeneutiske cirkel, der bidrager til en bedre forståelse af fænomenet som helhed (Pahuus, 2011: 145).

I Gadammers udlægning af hermeneutikken fremhæver han, at forskeren i denne bevægelse skal gøre sig bevidst om, hvilken forståelseshorisont der fortolkes ud fra. Dermed tilføjes der endnu en dimension til den bevægelse, man foretager, når man fortolker ud fra den hermeneutiske cirkel: “[...] man går frem og tilbage mellem den forståelseshorisont, man har i mødet med teksten, og selve tekstens helhedsmening” (Pahuus, 2011: 153). Dermed opnås der, ifølge Gadamer, en mere dækkende fortolkning. I vores analysearbejde er vi opmærksomme på, at vi har en klar forforståelse, som løbende vil blive revurderet gennem samme analysearbejde. Vores forforståelse vil blive klargjort i analysens første del, og i analysens sidste del bliver det gennemgået, hvorvidt disse forforståelser er blevet be- eller afkræftet. Dette hjælper os med at bevidstgøre vores forforståelse overfor os selv og læseren.

Metode

Formålet med projektet ligger i at undersøge en alternativ levevej som modreaktion på det senmoderne samfund. Vi ønsker at undersøge dette gennem et casestudie, som udgøres af et kunstnerkollektiv på Sydsjælland, hvor vi foretager tre enkeltmandsinterviews og observerer deres praksis. Vi ønsker at få et indblik i, hvad der karakteriserer livet, som kunstnerkollektivet praktiserer, og hvilke fordele og udfordringer individet oplever ved denne alternative levevej.

I følgende metodeafsnit vil vi begrunde vores valg af metoder og deres funktion i vores projekt. Først vil vi beskrive kunstnerkollektivet som case samt vores refleksioner om udvælgelsen af kollektivet og interviewpersoner. Dette gør vi for at give indblik i baggrunden for vores tre enkeltmandsinterview og observationer samt vores analyse af disse. Dertil vil vi præsentere Bent Flyvbjergs argumentation for casestudiet som forskningsmetode, for derigennem at begrunde vores anvendelse af kunstnerkollektivet som case. Dernæst uddyber vi det kvalitative interview som forskningsmetode og vores fremgangsmåde. Dette gør vi ligeledes med vores observationsstudier. Afslutningsvis foretages en vurdering af undersøgelsens validitet og reliabilitet.

Præsentation af case

Casen udgøres af et kunstnerkollektiv beliggende på en gård i en lille by på Sydsjælland. Kollektivet startede i foråret 2020, da gården blev opkøbt og kollektivets beboere flyttede ind. Beboerne består af fem billedkunstnere: Oliver (35 år), Ditte (30 år), Robert (30 år), Thea (31 år) og Jonathan (33 år), som alle kender hinanden fra kunstmiljøet. Beboerne har fået tildelt dæknavne, da vi ønsker at anonymisere dem.

Oliver ejer gården, som han købte for en arv. Med undtagelse af Ditte, som Oliver danner par med, betaler de resterende beboere en månedlig husleje. I fremtiden ønsker Oliver og Ditte at dele ejerskabet med Robert og Thea, som også danner par, gennem en andelskontrakt.

Oliver er oprindeligt fra Norge. Som ung flyttede han til Oslo, hvor han i to år gik på en skole, som var forberedende til Kunstakademiet. Senere flyttede han til Odense, da han blev optaget på Det Fynske Kunstakademi. Herefter flyttede han ind i et kollektiv på Djursland, men da dette kollektiv gik i opløsning, startede han det nuværende kollektiv i Sydsjælland. Oliver arbejder professionelt som kunstner.

Ditte er født og opvokset i Køge, hvor hun har boet i størstedelen af sit liv. Da hun blev optaget på det Fynske Kunstakademi flyttede hun til Odense, hvor hun boede under sit studie. Efter at have færdiggjort sit studie flyttede hun ind i samme kollektiv på Djursland som Oliver. Herfra fulgtes de ad og startede det nuværende kollektiv sammen. I dag arbejder Ditte også professionelt som kunstner.

Robert er dansk-slovensk og opvokset i Slovenien. I en alder af 18 år flyttede han til Danmark, hvor han startede på en kunsthøjskole. Senere flyttede han til Helsinki, hvor han boede i seks år under sit studie på Kunstakademiet. Herefter flyttede han til Aarhus, nærmere bestemt forstaden Tilst, hvor han gennemførte kaospilotuddannelsen, som varede tre år. Efterfølgende var han med til at starte det nuværende kollektiv op. Som den eneste i kollektivet arbejder Robert ikke udelukkende som kunstner, da han for tiden arbejder på fuld tid som lærer på en Fri Fagskole i lokalområdet.

Kollektivets resterende beboere, Thea og Jonathan, var ikke til stede, da Thea befandt sig i udlandet og Jonathan havde et familieforetagende.

De har alle hver deres individuelle kunstneriske praksis, men de er derudover alle med i en fælles kunstnergruppe, som har eksisteret siden 2017.

Gården, de bor på, var et gammelt dødsbo, som havde stået forladt i to år. Gården er gammel, og det har krævet en større renovering at gøre den beboelig. Renoveringen er stadig i gang, så de bruger stadig meget tid på selv at istandsætte gården. Hertil handler det for dem om at balancere tid og penge.

Udvælgelseskriterier

Vores projekt er præget af en generel nysgerrighed om, hvorvidt der er opstået en tendens til at reagere mod det samfund, vi befinder os i. Denne nysgerrighed har i høj grad påvirket vores udvælgelseskriterier af casen.

Vi har fra start haft en forestilling om, at casen skulle bestå af et fællesskab af mennesker, som sammen har taget valget om at fravælge det etablerede samfund i en søgen efter et anderledes og bedre liv som en modreaktion på samfundet. Derudover ville vi undersøge et relativt nyetableret fællesskab for derigennem at sikre, at vores projekt vil fungere som et enestående eksempel på den tendens, som vi ser. Selve fællesskabet stillede vi ikke yderligere krav til, da

vi ville forholde os åbne til menneskerne og deres forskelligartede behov for at ændre deres livssituation på baggrund af vores fænomenologiske tilgang.

Vi har valgt vores case, da den netop eksemplificerer et fællesskab af individer, som lever en alternativ livsstil. Da vi valgte kollektivet som case, valgte vi samtidigt beboerne som interviewpersoner. Vi interviewede i alt tre af dem. Udvælgelsen af de tre interviewpersoner var ikke præget af bevidste kriterier, men derimod ud fra, hvem af beboerne der var til stede den dag, vi udførte feltstudiet. På trods af at vi ikke fik interviewet alle beboerne, har vi fået et generelt indblik i fællesskabet i kunstnerkollektivet og dets praksis.

Casestudiet som forskningsmetode

Bent Flyvbjerg (1952-) påpeger, at der flourer misforståelser om casestudie som forskningsmetode. I kapitlet *Fem misforståelser om casestudiet* fra Svend Brinkmann og Lene Tanggaards (red.) bog *Kvalitative metoder: En grundbog*, forsøger han at forklare og korrigerer disse misforståelser (Flyvbjerg, 2010: 463). De fem misforståelser, hvoraf to af misforståelserne kan sættes i relation til vores projekt, handler overordnet om teori, reliabilitet og validitet (Ibid.: 465). Således kan Flyvbjergs forklaringer om misforståelserne anvendes som argumentationen for vores metodevalg af casestudiet samt belyse mulige modargumenter ved dette.

Kontekstafhængig viden er værdifuld

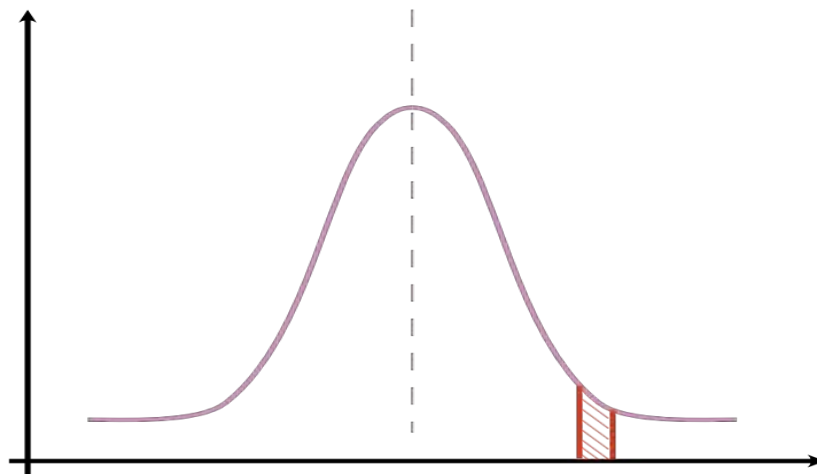
Flyvbjerg italesætter, at den første gængse opfattelse af casestudiet indebærer en idé om, at en case ikke har en selvstændig værdi, hvilket han peger på som en misforstået opfattelse (Ibid.: 464). Hertil tilføjer Flyvbjerg, at casestudiet har to vigtige henseender for forskere; For det første bidrager casestudiet med et nuanceret syn på virkeligheden, da casestudiet går ud fra opfattelsen om, at menneskelig adfærd ikke kan forstås meningsfuldt alene som udtryk for regelstyrede handlinger (Ibid.: 467). For det andet er cases vigtige for forskerens egne læringsprocesser, da den kontekstbundne erfaring giver specifikke færdigheder og kompetencer, hvilket teori ikke på samme måde kan (Ibid.). I vores projekt tager vi netop udgangspunkt i et enkelttilfælde i form af et kollektiv og dets beboeres erfaringer med og oplevelser af det gode liv.

Afprøvning af hypoteser og generalisering

Casestudiet hævdes at være mest velegnet til udvikling af hypoteser, hvilket Flyvbjerg antager som en anden misforståelse angående metoden. Hertil fremhæver Flyvbjerg en modsætning til den gængse opfattelse, der hævder, at casestudier i højere grad fungerer som afprøvning af

hypoteser end til udvikling af dem (Ibid.: 473). I vores tilfælde forsøger vi netop at afprøve vores forforståelse i undersøgelsen af et særligt snævert udsnit af virkeligheden.

Vi har et ønske om at undersøge et atypisk udsnit af et fænomen, hvilket Flyvbjerg påpeger, at casestudiet er særligt kvalificeret til at gøre (Ibid.: 473-474). Hertil kan det påpeges, at eftersom vores undersøgelse fokuserer på et atypisk fænomen, så er casestudiets validitet underbygget i kraft af dets atypiskhed; vi opnår information angående det usædvanlige ved netop at dykke ned i et aspekt af og et eksempel på dette usædvanlige. Dertil er det vigtigt at nævne, at vi med vores projekt ønsker at sige noget om, hvad det gode liv er for nogen, som vælger at flytte i kunstnerkollektiv, og som vil gøre noget alternativt ift. den øvrige befolkning. På den måde er vores generaliseringsmål med projektet ikke at søge en generel tendens blandt hele befolkningen, og derfor skal det ikke være repræsentativt for andet end det. Vi ønsker altså at generalisere noget, der er typisk inden for det alternative valg af livsstil – et snævert udsnit virkeligheden -, hvortil vi spørger: er det typisk for dem, vi har udvalgt? (figur 2)

Figur 2: Normalfordeling med fokus på det snævre genstandsfelt

Vi ønsker med baggrund i Flyvbjerg at argumentere for, hvorfor vi gennem dette enkelttilfælde har bedre mulighed for at kunne generalisere. Til trods for at vi med casestudiet af et enkelttilfælde siger noget om et særligt snævert og atypisk fænomen, så ser vi noget, der formentlig er på vej. Vi undersøger altså med andre ord noget, der giver os et bud på, hvordan noget kunne blive. Vores strategi for valg af case har således været at finde et eksempel indenfor det område vi undersøger, som er alternative leveveje. Denne type af case går, ifølge Flyvbjerg, under betegnelsen paradigmatiske (Ibid.: 476).

Det kvalitative interview

Svend Brinkmann og Steiner Kvale skriver i bogen *Interview – det kvalitative forskningsinterview som håndværk*: “Det kvalitative interview er en forskningsmetode, der giver privilegeret adgang til menneskers grundlæggende oplevelse af den levede verden” (Brinkmann & Kvale, 2015: 50). Således skaber det kvalitative interview mulighed for en dybdegående forståelse af interviewpersoners livsverden.

Det kvalitative interview indebærer et forsøg på at *forstå* verden ud fra interviewpersonernes synspunkt og perspektiv. Fortællingen har dermed førsteprioritet i det kvalitative interview, hvorfor interviewerens konstant søger at opnå flere nuancerede beskrivelser fra interviewpersonen ved at spørge ind til oplevelser, følelser, motivationer, forestillinger og tanker (Brinkmann & Kvale, 2015: 52). Dette er relevant for os, da beboernes nuancerede beskrivelser kan give indsigt i, hvad de finder betydningsfuldt i kollektivet. Dermed opnås et dybdegående og nuanceret perspektiv på deres alternative livsstil.

Det semistrukturerede livsverdensinterview

Gennem det semistrukturerede livsverdensinterview kan der indhentes beskrivelser om interviewpersoners livsverden. Ved at vi gør brug af denne interviewform fremstår interviewene som en hverdagssamtale, men med det forbehold, at det som et professionelt forskningsinterview har et formål og er struktureret efter en interviewguide (Brinkmann & Kvale, 2015: 49).

Enkeltmandsinterviews

Udover at vores tre interviews kan karakteriseres som kvalitative semistrukturerede interviews, er de ligeledes enkeltmandsinterviews. Vi valgte at interviewe de tre beboere i kunstnerkollektivet individuelt, hvor genstanden i undersøgelsen bliver den enkelte interviewpersons tanker, holdninger og følelser omkring det gode liv.

Fremgangsmåde for interview

Interviewguide

De tre enkeltmandsinterview fungerer som semistrukturerede livsverdensinterview, idet vi på forhånd har udarbejdet nogle spørgsmål i form af en interviewguide, som interviewene er struktureret efter. Interviewguiden hjælper moderator med at holde overblik i samtalen og sørge for at interviewpersonen får besvaret alle forskningsspørgsmålene, sådan at vi indsamler tilstrækkeligt empiri.

Interviewguiden består af to dele, som har samme form (Bilag 1): Den første del indeholder spørgsmål til interviewpersonens liv før kollektivet såsom:

- *“Hvad fyldte i dit liv inden du flyttede til kunstnerkollektivet?”*
- *Hvad var din hverdag præget af?*
- *Hvad kunne du godt lide ved livet inden kollektivet og hvad kunne du ikke lide ved livet inden kollektivet?”* (Bilag 1).

Dertil havde vi forberedt forskellige øvelser: En billedøvelse, hvor interviewpersonen skulle vælge billeder, der bedst beskrev deres idé om det gode liv; en ordøvelse, hvor interviewpersonen skulle vælge, hvilke ord der bedst beskrev hverdagen, samt en rangeringsøvelse, hvor personen skulle rangere forskellige aspekter af livet ift., hvad der var vigtigst for ham/hende. Disse øvelser havde til formål at hjælpe interviewpersonen med at sætte ord på de følelser og værdier, som vedkommende forbinder med han/hendes liv inden kollektivet. Gennem første del af interviewguiden opnås et indblik i, hvilke behov interviewpersonerne ikke fik opfyldt tidligere, samt hvad der motiverede interviewpersonen til at gøre op med sin forrige livssituation.

Anden del af interviewguiden består af spørgsmål med henblik på livet i kollektivet med fokus på fællesskabet. Spørgsmålene lød f.eks.:

- *“Hvad giver kollektivet dig og hvor begrænser kollektivet dig i din hverdag?”*
- *“Hvad tænker du om din fremtid i kollektivet – har du/I nogle planer?”* (Bilag 1).

Dertil indeholder denne del af interviewguiden samme øvelser som første del, dog med fokus på livet i kollektivet. Anden del af interviewet resulterede i, at vi bl.a. kunne opnå indblik i fællesskabets betydning for interviewpersonen, samt om livet i kollektivet opfylder de behov, som livet før ikke gjorde; om der er de samme uopfyldte behov som før, selvom de bor i kollektivet; eller om der er opstået nye behov, som ikke tilgodeses i deres førte liv.

Valget om at inddele interviewguiden i to dele bestod i, at vi ville have bedre sammenligningsgrundlag mellem de forskellige beskrivelser i forhold til analysen.

Forløb

I alt var der tre personer til stede under hvert enkeltmandsinterviewet, som vi udførte. Der var interviewpersonen samt to af os som interviewere, der skiftevis fungerede som moderator og skribent. Skiftet fra moderator og skribent foregik samtidigt med skiftet mellem de to dele af

interviewet. Dette skift naturliggjorde samtalen, og sikrede at alle deltog i samtalen. Vi ønskede netop at mindske det asymmetriske magtforhold mellem interviewer og interviewperson så vidt muligt. Dog kan magtforhold i vores interviews ikke undgås fuldstændigt, da samtalen fungerer som middel for os til at indhente relevante beskrivelser, fortællinger og udsagn af interviewpersonerne til vores empiri. Vi tilstræbte dog at skabe et trygt rum og lade samtalen forløbe så naturligt som muligt ved at holde øjenkontakt, smile og spørge nysgerrigt ind. Derudover foregik samtalerne i hhv. en sofa og ved kollektivets spisebord, hvilket yderligere gjorde samtalen og omstændighederne mere afslappet og vante for interviewpersonerne.

Optagelse og transskription af interview

Vi har optaget lyden og efterfølgende transskriberet de tre enkeltmandsinterviews. Vi er udelukkende interesserede i meningen af det sagte i transskriptionen på trods af, at "*Transskriptioner er kort sagt forarmede, dekontekstualiserede gengivelser af levende interviewsamtaler*" (Ibid.: 236). Vi er hertil opmærksomme på, at vi ved at transskribere, mister visse aspekter af interviewet såsom tonefald, socialt samspil og kropssprog, men som Brinkmann og Kvale skriver, er det stadig den mest optimale fremgangsmåde ift. at kunne analysere empiri.

Observationsstudier

Vores indsamlede empiri består af enkeltmandsinterviews, men ligeledes af observationsstudier, hvorfor vi gør brug af metodetriangulering. Hvor vi i vores enkeltmandsinterviews lægger fokus på interviewpersonernes udtalelser, bidrager observationsstudiet til generering af data om nonverbal adfærd, som går fint i spænd med Scheins teori om det artefakte niveau. Til at belyse dette har vi primært gjort brug af Søren Kristiansen og Hanne Kathrine Krogstrups bog *Deltagende observation* (2012).

Deltagerobservation

Vores tilgang indenfor observationsstudier lægger sig op ad deltagerobservation. Der skelnes ifølge Kristiansen og Krogstrup mellem observationer med eller uden deltagelse. Observationer uden deltagelse er kendetegnet ved, at forskerne påtager sig rollen som publikum og ser de sociale fænomener 'udefra', hvorimod forskerne i observationer med deltagelse anses som subjekter, der observeres 'indefra'. Det vil sige, at forskeren spiller en aktiv rolle i det felt, som vedkommende observerer (Kristiansen & Krogstrup, 2012: 52).

Vores observationer kan karakteriseres som deltagerobservation, idet vi som forskere er til stede og med i konteksten i det felt, der undersøges. Et eksempel herpå er, at vi drak morgenkaffe med observatørerne i deres samtalekøkken, og at vi senere spiste frokost sammen med dem. Observationerne er derfor en social interaktion mellem os som forskere på den ene side og beboerne i kollektivet som interviewpersoner og subjekter, der studeres i deres eget sociale miljø på den anden side (Ibid.: 10).

Fremgangsmåde for observationer

Inden vi tog på dagsbesøg til kunstnerkollektivet i Sydsjælland, havde vi lagt en overordnet plan for, hvordan dagen skulle forløbe. Planen havde vi skrevet ned på forhånd, og sendt til beboerne, så de vidste, hvad der skulle ske og hvornår. Vores observationer startede allerede på vejen derhen, hvor vi observerede det omkringliggende miljø og omgivelserne omkring kunstnerkollektivet. Vores fokus for dagen var at sanse omgivelserne, lytte til uformelle samtaler, interviewe, stille opfølgende spørgsmål og tage feltnotater (Ibid.: 82). Da vi ankom, fik vi en samlet rundvisning af Robert, der viste os gården og deres praksis. Efterfølgende delte vi os op i to hold, således at vi på skift kunne lave individuelle observationer og interviews med de tre interviewpersoner. For at sikre et fælles udgangspunkt for vores observationer, havde vi udformet en observationsguide - ligesom guiden for vores interview. I det følgende afsnit vil vores tanker og overvejelser bag udformningen af observationsguiden blive skitseret:

Observationsguide

For at kunne gå fænomenologisk og eksplorativt til værks, skal struktureringsgraden i observationsguiden ikke være for høj, idet Kristiansen og Krogstrup påpeger, at forskerens råderum bliver reduceret i takt med graden af standardisering (Ibid.: 47). Dette giver netop de bedste muligheder for at lade fænomener træde naturligt frem for forskeren (Ibid.: 47).

Vi valgte at have fokus på jordnære og sanselige observationer, som kan fortælle os noget andet om stedet, end det interviewpersonerne selv fokuserer på. Vi kiggede ligeledes på, hvordan deres hverdag er centreret om henholdsvis privatliv overfor fællesskab, og hvordan rummene var indrettet til disse formål. Vi var interesseret i, hvilke stemninger, farver, lyde, lugte, som vi fandt i kollektivet, og hvilken sammenhæng dette havde med interviewpersonernes udtalelser i interviewene. På baggrund af vores forskningsspørgsmål, overvejelser og nysgerrighed fandt vi derefter nogle fokuspunkter – nogle forhåndsudvalgte tematikker - for observationen og nogle eventuelle spørgsmål, som kunne stille i forbindelse med den rundvisning, som vi hver især ville få inden et interview med den respektive beboer (Bilag 2):

- Arbejdssted: *"Hvor arbejder du? Hvor er dit atelier? Hvorfor lige her?"*
- Yndlingssted: *"Hvor kan du bedst lide at være? Hvorfor lige her?"*
- Husets opdeling – private kontra fællesområder: *"Hvor meget tid bruger I sammen og hvor meget hver for sig?"*
- Mangler og forbedringer: *"Er der noget du savner her? Noget du godt ville have mere af? Eller ønskede var anderledes?"* (Bilag 2)

Feltnoter

Ift. nedskrivning af erfaringer, pointer og refleksioner fra observationen påpeger Kristiansen og Krogstrup, at: *"Observationens væsentligste datakilde er feltnotaterne"* (Kristiansen & Krogstrup, 2015: 146). Det var derfor vigtigt for os at sætte tid af til at få skrevet feltnotater ned på papir med henblik på at dokumentere, hvad der udspillede sig i de observerede situationer, samt hvilke tanker dette satte i gang hos os. Notaterne kunne hjælpe os med at genskabe situationer længe efter, at de fandt sted, og det var i høj grad gennem interaktionen med feltet, at vi fik indsigt i den sociale struktur og kultur i kollektivet.

Vi valgte dog først at skrive feltnoterne ned efter observationerne, da det at notere i samvær med feltets deltager, ifølge Kristiansen og Krogstrup, skaber en risiko for: *"[...] at personerne føler sig overvåget og måske endda ændrer adfærd"* (Kristiansen og Krogstrup, 2015: 146). Eftersom vi ønskede at undersøge fænomenet som det fremtrådte i sine naturlige omgivelser, med henblik på at søge en forståelse for personernes meningsunivers, stemmer dette dermed godt overens med vores valg om at nedskrive feltnoterne umiddelbart efter.

Validitet og reliabilitet

I relation til kvalitative interviews er det væsentligt at forholde sig til spørgsmålet om reliabilitet og validitet, der hhv. handler om undersøgelsens gyldighed og pålidelighed. Dette vil i følgende afsnit blive sat op imod vores eget projekt:

Validitet

Validitet refererer til gyldigheden af undersøgelsens konklusioner, og vi ønsker at have blik for, hvilke faktorer der gør vores undersøgelse mere eller mindre gyldig (Brinkmann & Kvale, 2015: 318).

Anvendelse af interviewguide

Spørgsmålet om validitet hænger sammen med vores anvendelse af interviewguiden, idet den var med til at sikre, at vi forholdt os objektive i interviewsituationerne, samtidigt med at den

hjalp til at vi forholdt os inden for vores undersøgelsesfelt. Dette sikrede både empirisk kvalitet samt et sammenligningsgrundlag på tværs af de forskellige interviews (Halkier 2016: 52-65). Ved at udforme en interviewguide med relevante spørgsmål, der inviterede til svar fra informanterne, og som ville kunne bidrage til at besvare vores overordnede problemformulering, tog vi altså højde for validiteten i undersøgelsen. Dermed prøvede vi konstant at skabe sammenhæng mellem valg af informanter, interviewguide- og spørgsmål, samt projektets problemformulering.

Et ønske om autentiske observationer

Angående observationsstudiet bliver spørgsmålet om intern validitet ligeledes interessant, idet vi søger at den indsamlede empiri skal være så autentisk som muligt, selvom mennesker har en tendens til at ændre adfærd, når de bliver observeret (Kristiansen & Krogstrup, 2015: 190). Hvis der opnås påvirkede observationer, kan det skade validiteten af undersøgelsen (Ibid.: 191). Vi har i løbet af besøget bestræbt os på at skabe det mest naturlige miljø ved observationerne. Dels ved at vi indgik som deltagere i beboernes vante miljø under hele besøget, og dels ved at vi valgte at lave feltnoter umiddelbart efter observationerne, som beskrevet ovenfor.

Reliabilitet

Bente Halkier påpeger, at man udover validiteten bør overveje undersøgelsens reliabilitet, som henviser til pålideligheden af fremgangsmåden. Ifølge Halkier drejer reliabilitet sig om, at: “[...] *man gør det (undersøger) på en fagligt forsvarlig måde*” (Halkier, 2021: 105). Hvor fremgangsmåden er gennemskueliggjort i metodeafsnittet, vil fremgangsmåden i det følgende afsnit vurderes med henblik på reliabilitet.

Variationer i interviewspørgsmål

Vi har først og fremmest udformet en interviewguide, der udover at styrke validiteten også har betydning for undersøgelsens reliabilitet. Interviewguiden højner reliabiliteten således, at den bidrager til at sikre, at der bliver stillet de samme spørgsmål under hvert af de tre interviews. Reliabiliteten er dog blevet svækket af, at interviewene ikke er blevet udført med samme moderator, da det resulterede i, at nogle af spørgsmålene blev stillet på forskellige måder. Det betyder, at der opstod variationer i fremgangsmåden ift. udførelsen af de tre interviews, hvilket i sidste ende kan have påvirket sammenligningsgrundlaget.

Bearbejdning af interviews og observationer

De tre interviews er optaget og efterfølgende transskriberet, for bl.a. at undgå at informationer gik tabt, og at der blev sikret en høj grad af gennemsigtighed. Dermed er pålideligheden højnet af det faktum, at de tre interviews er optaget og transskriberet. Derudover tog vi billeder og nedskrev de mest væsentlige observationer undervejs ved besøget i kollektivet, hvilket medførte, at ingen observationer blev glemt. Nedskrivningen af observationer foregik i pauserne mellem de tre interviews, da vi ikke ønskede at dette skulle påvirke respondenterne.

Analyse

I følgende analyseafsnit vil vi anvende teorierne for herigennem at analysere vores empiri. Vi har valgt at dele analysen op i fem dele, hvoraf del to, tre og fire afspejler opdelingen af vores interviewguide. Derudover har vi valgt at tilføje to perspektiver, der udgør del et og fem, for at tilgodese vores hermeneutiske arbejde, hvor vi inddrager vores forforståelse, samt hvorvidt disse kan af- eller bekræftes.

Del 1 - Rejsen til kollektivet, observation og kulturanalyse

I første del har vi valgt at lave en levende beskrivelse i prosastil af mødet med kunstnerkollektivet for at imødekomme stemningen og det indtryk, som vi fik af stedet. Valget af prosastil er taget, dels for at skabe et levende narrativ og dels for at understøtte vores metodiske og videnskabssteoretiske valg om at gå fænomenologisk til værks. Dette beskrives med henblik på at anskue kollektivet som fysisk rum, hvortil Schein, Rosa og Soper inddrages.

Inden kunstnerkollektivet

Dagen gryr og morgenluften oser af efterår i form af kølige vindpust og flammende træer. Vi har aftalt at mødes klokken 10.00 om formiddagen med kunstnerkollektivet i deres hjem, og vi har begivet os ud på vores morgenfærd i den kompakte Toyota Aygo, der emmer af forventninger til mødet med kollektivet. I bilen deler vi disse forventninger med hinanden med henblik på at blive konkrete i - og bevidste om vores hermeneutiske forforståelse angående, hvilken alternativ levevej vi forventer at støde på i kollektivet.

Vi er bevidste om, at vi har dannet os et forudindtaget billede af de mennesker og det hjem, som vi skal besøge, hvilket vi enten skal til at få af- eller bekræftet i mødet med kollektivet; Vi forventer at møde alternative mennesker, der prioriterer nærvær og ro, frem for fart over feltet og de nyeste trends og tendenser. Mennesker der finder glæde ved dyrkelsen af naturen, frem

for det pulserende byliv, hjemmelavet mad frem for fast food og fællesskab og samvær, frem for individuel konkurrence og egenrådighed.

Observationer fra besøget i kunstnerkollektivet

Vi træder ind i gårdens midte; et gårdmiljø, hvor brosten og skæve, massive trælåger til laden præger udtrykket. Hvis man ikke vidste bedre, og hvis det ikke var for de to biler parkeret i gården, skulle man næsten tro, at stedet var forladt. Gården omkredsnes af laden på den ene side og hovedhuset på den anden. Hovedhuset udgør den beboelige del af gården, der fungerer

som hjem for de fem kunstnere. Hjemmet består af nødvendige rum som samtalekøkkenet, det fælles toilet, beboernes soveværelser samt indendørs arbejdsværelser, der flyder over med projekter, kunstinstallationer og ting og sager i fineste Pedersen og Findus æstetik. Ufærdige og uendelige projekter skaber et levende og nærmest pulserende udtryk i det upolerede og levende hjem.

På den anden side af gårdspladsen finder vi laden, som er omdannet og udnævnt til udendørs arbejdsstation for beboernes større kunstprojekter. Forenden af den selvbyggede trætrappe står en gigantisk dybblå figur, der tårner frem i laden på et plateau i tre meters højde. Figuren forestiller en Warhammer-figur, der nærmest stråler i sin kontrastfarve til den ellers brune lade. Rummet er rå og langt fra poleret, ligesom resten af kollektivet, hvor småprojekter, kreativitet og levet liv tydeligt kan mærkes i rummene.

Robert fortæller på sin rundvisning om de mange ambitiøse projekter og drømme, som kollektivet har. På rundvisningen kommer Robert ind på fortællingen om den tidligere ejer, som kollektivet har døbt op-ad-bakke-manden, da hans halvfærdige og halvhjertede forsøg på renovation af gården har sat sit tydelige præg. Klatten af beton i laden, de skæve låger og vildnisset af en have er blevet bevaret, da op-ad-bakke-mandens fortælling skal have sin plads, men også

fordi 'det ydre' ikke er hovedfokusset her i kollektivet, fortæller Robert. Kollektivet har åbne arme og hilser besøgende hjerteligt velkommen, hvilket vi tydeligt mærker gennem vores egen tilstedeværelse. Udover at der er gjort tanker om plads til kreativitet og menneskeliv, er der ligeledes gjort plads til kollektivets yderligere beboere: dyrene.

Kollektivets beboere består nemlig, udover de fem kunstnere, af en flok høns, der i mest prætentiose og ekstravagante stil har fået deres egen hønsegård og hønsehus, der nærmest svæver i tre-fire meters højde over jorden; en gammel kunstinstitution, som er ombygget til hønsehus i havens ende. Udover hønserne bor der, ifølge Robert, to 'drama queens' af nogle kræ, i form af kattene Tramsaa og Samuel, der forkæles og kæres om, som var de centrum for kollektivet.

Vi er kommet på en solrig efterårsdag, hvor træerne står i en farverig brand, der i vindens rusken danser til lyden af fugle. Omgivelserne skriger af idyl, og det første møde med kollektivet er et køkken fyldt med mennesker, der vidner om et kollektiv med åbne arme. En af beboernes fætre bor i øjeblikket i et af arbejdsværelserne, da hans eget kollektiv er gået i opløsning, og en anden af beboerne har sin norske bror og far på weekendbesøg, hvilket gør, at samtalekøkkenet er spækket til bristepunktet med mennesker.

Trods et rend af mennesker og en konstant summen af morgentrætte stemmer bliver vi taget imod af husets beboere med entusiasme og åbenhjertighed. Vi tilbydes både wienerbrød og kaffe, og til frokost står menuen på hjemmelavet vegetarisk blomkålssuppe.

Vi kan mærke, at kollektivet er et åbent rum, hvor der er plads til mange sjæle under samme tag. Forskellige interesser og den enkeltes måde at indrette på smelter sammen i et sammensurium af dimser, genbrugsmaterialer og hvad der nærmest kan virke som en rodebutik møder vores blik i kollektivet. Flere gange blev der udvekslet blikke og diskrete smil mellem os, da vi på rundturen støder på adskillige former for sexlegetøj og okkulte kunstobjekter på væggene. Renovationen af gården går langsomt men fremad. De har boet i huset i snart halvandet år, men træplader som erstatning for gulv, afskallet forskelligmønstret tapet og huller i taget udgør stadig interiøret i hovedhuset. Der er dog sket en del, siden de flyttede ind. I hvert af kollektivets værelser hænger et indrammet billede af det respektive værelse, som det så ud, da beboerne

flyttede ind på gården. På den måde kan de tydeligt se udviklingen af de enkelte værelser og fremgangen med projektet.

Renovationen er noget, som de selv står for; både for at gøre det så billigt som muligt, men også for at gøre det selv og have kontrol over projektet. Beboerne går iklædt, hvad der ligner hjemmestrikkede sweatre og forskelligfarvede uldsokker, og hele kollektivet udstråler af gør-det-selv og genbrug.

Refleksion og fortolkning af de fysiske rammer

Beboernes økonomiske overvejelser og gør-det-selv tilgang til både renovationen af gården og generelle gøremål i hverdagen kan siges at afspejle deres gennemgående afstandtagen til det kapitalistiske samfund, hvilket de udtrykker et gennemgående et ønske om at løsrive sig fra. Dette ønske, om at leve både bæredygtigt og være ressourcebevidste, lægger sig tæt op ad Kate Sopers anskuelse af det gode liv i form af alternativ hedonisme. Samspelet mellem beboernes ønske om at leve kreativt og bæredygtigt afspejler en klar modstand til senmodernitetens acceleration og kapitalisme, hvilket Soper fremhæver som modreaktion på senmodernitetens accelererende og kapitalistiske værdier. Beboeres generelle værdier kunne også tydeligt anskues i deres indretning og i deres projekter på gården; hullerne i taget og den langsomme renovation kan i den forbindelse tolkes som et symbol på beboernes overordnede indstilling til livet generelt. Kollektivet skal ikke være et sted præget af hastværk, stress og konstant fremgang. Beboerne har taget et bevidst valg om at afskrive perfektionskultur og acceleration indenfor hjemmets fire vægge; tingene skal tage den tid, som det tager, og kollektivet skal være et rart sted at være. Kollektivets fysiske rammer tyder således på, at de forsøger at få det økonomiske i livet til at fylde så lidt, som det nu engang kan lade sig gøre i et samfund, der er præget af kapitalisme, konkurrencedygtighed og acceleration.

Renovationen er for beboerne en helt lavpraktisk måde at tage aktiv del i opbyggelsen af et hjem, som de ønsker. Udviklingen af renovationen og deres personlige præg på bygningerne udgør en stor del af fortællingen om kollektivet. Billederne af husets værelser som de så ud, da beboerne flyttede ind, indeholder både en fortælling om den udvikling, som kollektivet rent fysisk har gennemgået. Samtidig udgør det også en samlende fortælling om kollektivets fællesskab, der fungerer som et symbol på det fælles projekt, beboerne har været igennem og stadig har som fællesnævner. Der er altså en overensstemmelse mellem det artefakte niveau i

kollektivet og beboernes skueværdier. Kollektivet har en grundlæggende antagelse om at være et hjem, der gør tingene selv, og et fællesskab, der løfter i flok.

En anden fællesnævner og grundlæggende antagelse, der både bliver gjort plads til og fylder i kollektivet, er kunsten. De mange kunstinstitutioner, kunstfigurer og kunstprojekter udgør en betydelig del af interiøret og fungerer som skueværdi, hvilket har en samlende effekt for kollektivet. Her er der plads til kreativitet, og beboerne har den fællesnævner mellem sig, at de er kunstnere, hvilket bliver tydeliggjort i den fysiske kunst, som de omgiver sig med. Det faktum at der er plads til alt lige fra okkulte kunstobjekter til sexlegetøj tyder på, at der er plads til alle måder at indrette sig på, og at alles interesser bliver tilgodeset i dette fælles projekt. Derudover er de mange dimser i højere grad slidte og gamle frem for moderne og nye. Indretningen indikerer derfor, at der ikke bruges betydeligt mange penge på materielle ting, hvilke giver plads til andre gøremål i tilværelsen.

Deres tilknytning til dyrene afspejler sig ligeledes tydeligt i den tid og plads, som de har brugt på dyrene; kattene Tramsaa og Samuel har flere af møblerne reserveret til deres daglige middagslur, og deres blotte tilstedeværelse i rummet fordrer nus og opmærksomhed fra beboerne. Hønsene har ligeledes fået deres egen særlige plads på gården i et hønsehus, som også er en kunstinstitution. Dyrene er på den måde en del af kollektivet på linje med resten af beboerne, hvilket giver et indtryk af, at der er plads til alle, både dyr, beboere og gæster og deres forskellige behov.

Del 2 – Beboernes rejse til kollektivet

Anden del af analysen vil tage udgangspunkt i beboernes liv inden kollektivet og rejsen derhen. Her vil der være fokus på, hvad der karakteriserede deres tilværelse i byen før kollektivet samt motivationen for at flytte dertil. Løbende vil der drages paralleller til Hartmut Rosas teori om accelerationssamfundet og Sofie Pedersens udlægning af praksisfællesskabet i Bethel house samt begreberne livsførelse og relationel handleevne. Dette gøres for at belyse det senmoderne samfunds påvirkning på beboernes tilværelse inden kollektivet, samt deres beslutning om at vælge en alternativ levevej.

Et accelererende og fremmedgørende liv

At være beskuer og i tidsnød

Da beboerne blev spurgt om, hvad der karakteriserede livet før kollektivet, satte både Oliver og Robert ord på den meningsløshed og fremmedgørelse, der prægede deres liv dengang. Om tiden i Oslo forklarer Oliver bl.a.:

"[...] Altså det var sådan lidt umuligt at finde tiden. Jeg var jo så heldig at gå i skole, så jeg fik jo den SU til at studere. Men man kan ligesom se det, når den SU løber op. Hvad fanden skal man stille op med en almindelig husleje?" (Bilag 4, s. 6, l. 27-28).

På den måde giver han udtryk for, at det var en udfordring både at finde tiden til at lave kunst og at gå på akademiet samtidig med, at han blev nødt til at arbejde for at få råd til basale ting såsom huslejen. Yderligere valgte Oliver ordene 'hurtigt' og 'accelererende' (Bilag 6), da han blev bedt om at vælge ord, som han associerer med hans daværende liv i byen. Denne oplevelse af, at alt går hurtigt og følelsen af ikke at have tilstrækkeligt med tid, kan genfindes i Rosas teori. Ifølge Rosa lever de senmoderne individer netop i et konstant tidspres i den sociale virkelighed på bekostning af deres mentale velvære.

Oliver valgte yderligere ordet "konkurrerende" (Bilag 6) om livet i byen, hvor han supplerende forklarer:

"[...] og så er det noget med, at man drukner jo lidt. Hvert fald når man er kunster. Så skal man også leve af at sælge sin egen fortælling og sig selv. Og der er jo helt klart flere om buddet både i København og i Oslo" (Bilag 4, s. 3, l. 27-29).

Dermed tyder det på at hans liv var præget af konkurrence, hvilket gav ham en følelse af at forsvinde i mængden. Rosa påpeger hertil, at samfundet i dag er præget af konkurrence mellem de enkelte individer for at bevare deres konkurrenceevne. I sidste ende kan konkurrencen medføre, at individet føler sig fremmedgjort i denne konstante søgen efter fremdrift, hvilket Oliver syntes at mærke.

Udover at Oliver beskriver konkurrencen i byen, fremhæver han følelsen af fremmedgjorthed, som Rosa beskriver. Han vælger hertil et billede (Bilag 6), som kan beskrive denne følelse af fremmedgørelse: *"Ja. Jeg tror det minder om det her billede. En der sidder i en metro [...]* Det

minder mig om at være i byen: man kan sidde og kigge på mange mennesker i metroen” (Bilag 4, s. 6, l. 27-28). Han vælger yderligere ordet ‘*beskuer*’ (Bilag 6) til at beskrive tilværelsen i byen. Valget af dette ord samt beskrivelsen af manden i metroen kan ses som et udtryk for, at han følte, at livet kørte afsted med ham, imens han blot så det ske, uden at være i stand til at styre retningen.

Fremmedgørelse synes dobbeltsidet

Dog adskiller Olivers beskrivelser af livet før kollektivet og hans syn på samfundet sig også fra Rosas kritiske skildring af det senmoderne samfunds påvirkning på individet. Hvor Rosa taler om de negative konsekvenser af accelerationssamfundet, påtaler Oliver befriende elementer ved fremmedgørelsen: *”Jeg tror også, det er en fremmedgørelse og samtidig befriende. Altså man er en del af en masse. Og det er sådan, at man både kan forsvinde og deltage”* (Bilag 4, s. 10, l. 13-15). Oliver problematiserer fremmedgørelsen i accelerationssamfundet, men beskriver samtidigt at det også kan være befriende for ham. På samme måde som Oliver italesætter det komplekse ved fremmedgørelsen, beskriver Robert en flertydighed ved hans tilværelse i byen:

“[...] ‘it’s like a double sided thing’: Min uddannelse var enormt motiverende, jeg havde travlt, jeg havde enormt travlt. Men jeg synes, det jeg arbejdede på, var vigtigt, sådan for at udvikle mig selv. Det var meget interessant. Det var også svært nogle gange” (Bilag 5, s. 5, l. 11-12).

Robert oplevede altså tidmangel, som er kendetegnende ved det senmoderne samfund, ifølge Rosa. Men Robert forbandt ikke dette udelukkende med noget negativt, da det, som han beskæftigede sig med, var interessant.

Fremmedgørende ejerskabsforhold

Yderligere pointerer Robert, at han også oplevede en form for fremmedgørelse: *“Jeg savnede, da jeg boede i Tilst og Helsinki, at det hus, jeg bor i, at jeg ikke føler en ‘alienation towards it’*” (Bilag 5, s. 9, l. 18-19). Følelsen af fremmedgjorthed, som han forbinder med det sted, som han boede, uddyber han således: *“[...] der er nogle andre, der ejer det. Jeg følte, at jeg havde et ansvar overfor det, at når jeg flytter ud, så skal det se ud på en bestemt måde. [...] men jeg følte stadig at det ikke var mig”* (Bilag 5, s. 9, l. 19-21). Således sætter Robert ord på, hvordan følelsen af fremmedgørelse bundede i mangel på ejerskab i hans daværende boligsituation, hvor han blev pålagt et ansvar for at efterlade boligen på en bestemt måde. Dette resulterede i, at han ikke kunne se sig selv i det. Han drager en parallel til hans nuværende liv i kollektivet,

hvor han påpeger, at: ”*The deal is a bit different. Og det er meget mere meningsfuldt for mig, i stedet for at sende penge til en eller anden konto et sted*” (Bilag 5, s. 9, l. 24-25). I kollektivet er ejerforholdene anderledes. Her betaler han husleje til Oliver, som han bor sammen med, og de bruger pengene sammen på huset, hvilket er mere meningsfuldt for ham.

Mental mistrivsel præger livet i byen

Byens rum som angst-trigger

Robert beskriver, hvordan nogle bestemte byrum kan fremkalde en følelse af angst:

“Der hvor jeg så boede i Tilst. Det var også kedeligt, det er et kedeligt sted at bo; det er gråt, vi boede ved siden af Danmarks største Bilka [...] Jeg lider lidt af angst, jeg har angstreaktioner, så det der med at gå i Danmarks største Bilka det var angstprovokerende. Det var nogle frygtelige steder” (Bilag 5, s. 5, l. 20 – s. 6, l. 7).

Angstoplevelsen i Bilka eksemplificerer, hvordan fremmedgørelse af et individ kan resultere i mental lidelse. Robert boede et sted, han ikke ønskede eller brød sig om, for at kunne være tæt på sin uddannelse i Århus. Der ses altså en uoverensstemmelse mellem Roberts forskellige lyster, hvor trivselen ift. hans bosted tilsidesættes for at kunne fortsætte på uddannelsen, hvilket gør ham fremmed overfor sig selv og sine behov. Verden opleves dermed grå, kold og kedelig, og steder som ‘Danmarks største Bilka’, hvor det enkelte menneske kan synes lille både ift. størrelsen på bygningen og mængden af mennesker, forbindes med mere fremmedgørelse og i Roberts tilfælde angst.

Stress som reaktion på arbejdspress

Hvad angår Oliver, så fortæller han, at han har oplevet stress i forbindelse med sit arbejde som kunstner:

“Jeg er også blevet syg af stress et par gange [...] Jeg har mødt op på arbejde med 40 i feber for at blive færdig med noget (kunstrelateret), og så endt med at blive indlagt på sygehuset med et ‘astma attack’, og jeg har også stået og lavet nogle ting og brækket mig helt uden årsag og blevet syg med meget uklare symptomer, som jeg så har selvdiagnosticeret, men det er jo lidt uvist, hvad det er” (Bilag 4, s. 13, l. 31 - s. 14, l. 5).

Den sygdom som Oliver beskriver, formoder han kommer af stress, hvilket tyder på, at han ofte har haft meget travlt og følt sig presset. Ifølge Rosa kommer presset, som individet oplever

i det senmoderne samfund, fra ydre faktorer, heriblandt konkurrencelogikken og den konstante tidsnød. En af konsekvenserne er bl.a. fremmedgørelse. Oliver fortæller ikke, hvorvidt dette pres kommer fra ham selv eller fra ydre faktorer i samfundet. Han beskriver dog tilværelsen i byen med ordene "konkurrence", "hurtigt" og "fremmedgørelse" (Bilag 6). Dermed tyder det på, at Rosas beskrivelse af det senmoderne samfunds konsekvenser for individet kan ses hos Oliver.

Et indre pres

Dittes oplevelse af at føle sig stresset kommer ikke til udtryk på samme måde, som hos Oliver:

"Jeg tror, at jeg var sur på mig selv i nogle perioder (i Køge). Jeg tror mere, at når jeg bliver stresset, bliver jeg mere mut og depri-agtig [...] Det handler om at sætte sig selv op til et eller andet, og så ikke nå det. Det er de følelser, der lukker en ned, på en måde" (Bilag 3, s. 7, l. 22 - s. 8, l. 4).

Ditte forklarer, at hendes mentale tilværelse i Køge var præget af en følelse af at skulle præstere i forbindelse med hendes kunst. Hun blev i højere grad deprimeret på baggrund af et pres, som hun selv skabte i form af, at hun satte sig selv op til nogle ting, som hun gerne ville nå. Således tyder det på at Ditte følte sig stresset som følge af et indre pres.

Savn af fællesskab med ligesindede

Manglende relaterbarhed hæmmer livsførelsen

Gennem vores interviews fik vi ligeledes indblik i fællesskabets betydning for beboerne i kollektivet. I interviewet beskriver både Ditte, Robert og Oliver en form for savn af fællesskab med mennesker af lige sind i deres forhenværende livssituation. Ditte fremhæver: *"Jeg tror ikke, at de venner, jeg havde dengang, kunne relatere sig til eller forstå min kunstdrøm"* (Bilag 3, s. 8, l. 7-8). Denne udtalelse eksemplificerer, hvordan Ditte har behov for, at hendes venner kan relatere til ting, der fylder i hendes livsverden. Netop dette kan ses som et ønske om, at Ditte ville udvikle sin relationelle handleevne ved at have mulighed for at dele betydningsfulde aspekter af hendes liv med jævnbyrdige (Pedersen, 2021: 140-141).

Ligeledes sætter Ditte ord på, hvordan den primære beskæftigelse i hendes vennegruppe i Køge var at feste: *"Og venner, altså at feste: feste, feste, feste"* (Bilag 3, s. 5, l. 21-22). Ditte fremhæver, hvordan hendes liv i Køge på den ene side var præget af fest og farver, men på den anden side bestod af en kunstdrøm: *"Til tider fokuserede jeg på at få lavet en god ansøgning til at komme ind på det der akademi på, men jeg festede for meget"* (Bilag 3, s. 5, l. 28-29).

Således oplevede Ditte, at hun blev distraheret af fest, hvilket påvirkede hendes kunstneriske drøm. På den måde kan man argumentere for, at Dittes livsførelse ift. hendes kunstdrøm til dels blev begrænset af fester med hendes daværende omgangskreds.

Fælles interesse i kunst som mangel

Robert udtrykker samme mangel på og savn af jævnbyrdige i livet inden kollektivet:

”Før jeg flyttede i det her kollektiv, savnede jeg selvfølgelig lidt folk, som var interesseret i kunst, fordi jeg også er interesseret i kunst. Og jeg savnede lidt mennesker, som delte en drøm sammen med mig, og det har jeg fundet lidt her, i hvordan man kan bo, og i hvilket tempo man kan have i livet” (Bilag 5, s. 9, l. 12-13)

Her ses det, hvordan en overensstemmelse af livstempo i omgangskredsen også er af betydning for Roberts livsførelse. Netop det accelererende tempo, påpeger Rosa, er en tendens, som man kan se i det senmoderne samfund, hvilket kan have konsekvenser for individer, der ikke trives i eller med det.

Ensomhed og perspektiver på livet

Oliver tilføjer endnu et aspekt af fællesskabets betydning, og hvordan dette var et savn i hans liv før kollektivet. I sammenligning med hans nuværende livssituation i kollektivet, påpeger han bl.a.: *”Jeg har helt sikkert været mere ensom”* (Bilag 4, s. 6, l. 5). Oliver havde muligvis ikke et fællesskab af ligesindede i Oslo, som han har haft et samhørighedsforhold til, hvilket derfor har medført en følelse af ensomhed. Han fremhæver dog, at:

”Det er ret befriende at snakke med en jurist eller psykolog eller en vvs'er, fordi de har også mange udfordringer, som ligner mine, men et helt andet perspektiv - hvor jeg primært taler med kunstnere, som er mere, altså ensartede kan man jo ikke kalde dem, men det er jo i hvert fald fra sådan en boble” (Bilag 4, s. 5, l. 27-30).

Selvom Oliver kan opleve ensomhed, hvis han ikke omgås andre mennesker med samme interesser, er det ikke entydigt negativt. At tale med mennesker indenfor andre erhverv kan netop give ham nye perspektiver, hvilket kan virke befriende for ham.

Del 3: Beboernes liv i kollektivet

Tredje del af analysen vil fokusere på seks overordnede tematikker, som fremhæver, hvordan kollektivet kan skabe muligheder og begrænsninger for beboerne. For at beskrive disse tematikker inddrager vi Rosas teori om acceleration, Sopers argumentation for alternativ hedonisme, Pedersens begreber om livsførelse og relationel handleevne, samt Bubers teori om jeg-du- og jeg-det-relationer.

Behovet for relationer

Det sociale aspekt giver livskraft

Et tema, som alle beboerne beskriver som et vigtigt aspekt i deres idé om det gode liv, er det relationelle aspekt og en forbundethed til andre mennesker. De beskriver alle sammen, at de har indgået i meningsfulde relationer før, men at relationerne i kollektivet kan noget andet. Dette kommer til udtryk hos Robert, når han beskriver sin motivation for at flytte i kollektivet:

“Det var en meget social oplevelse at gå på kaospiloterne, og jeg tror, at jeg blev bange for, at når det slutter, så mister jeg den [sociale] del af livet. Og jeg blev nervøs for, at hvis jeg ikke har det, så bliver jeg deprimeret, eller så mister jeg livskraften. Så det at flytte i kollektiv var også en måde at tage hånd om det problem og blive meget ‘deliberate about it’” (Bilag 5, s. 9, l. 7-11).

Hans behov for sociale relationer er så udtalt, at han frygter at blive deprimeret, hvis han mister det sociale aspekt ved at stoppe på sin uddannelse. At gå på en uddannelse tilbyder altså Robert jeg-du-relationer; både til sine medmennesker, men også til sit fag, hvor der er plads til nærvær og interesse for interessens skyld. Disse jeg-du-relationer risikerer at blive til jeg-det-relationer i et mere selvstændigt arbejdsliv. Derfor kan det tyde på, at han vælger at flytte i kollektivet for at fastholde vigtige jeg-du-relationer.

Betydningsfulde relationer og genstande

I forlængelse heraf nævner Robert, at det er vigtigere med jeg-du-relationer til andre mennesker for ham end de egentlige fysiske rammer:

“Jeg har helt sikkert udviklet et forhold til huse, men jeg synes ikke, det er så vigtigt, hvor jeg bor stedsmæssigt, det handler meget om de mennesker, som jeg omgivet af. Så hvis jeg havde nogle behagelige venner omkring mig, så var det sådan set lidt lige meget, hvor jeg boede” (Bilag 5, s. 6, l. 19-22).

Selvom Robert beskriver, at hans forhold til hans bopæl sjældent er af betydning, så er det anderledes, når det kommer til kollektivet:

“Jeg nævnte den der ‘Pedersen og Findus hjem’, og jeg tror vi alle sammen har lidt det her ønske om at ‘populate’. Vi kommer alle sammen med mange af de her ting, og når de så kommer sammen, så bliver det til en meget interessant komposition af forskellige kunstværker, forskellige små elementer af folk; mine bedsteforældres sølv-ting, som er arvet, og så står de der med en underlig pind, som min kæreste har lavet med noget hestehår på. Jeg synes det er fedt, det er en masse underlige små historier i det” (Bilag 5, s. 21-22, l. 24-2).

Det bliver tydeligt, at Robert også har en slags jeg-du-relation til kollektivet som hjem gennem de betydningsfulde mennesker, der bliver repræsenteret i indretningen - hans kæreste, bedsteforældre osv. Huset ‘populates’, som han beskriver, altså befolkes; det besjæles på en måde gennem indretningen, hvorved de betydningsfulde jeg-du-relationer internaliseres i kollektivets fysiske rammer.

Kollektivet som familie

Ditte lægger også vægt på vigtigheden af dybe jeg-du-relationer. Hun beskriver, hvordan kollektivet er blevet som en familie, der føles anderledes end hendes andre vennegrupper:

“Jeg er lige begyndt igen at mødes med mine gamle venner fra Køge og har i den sidste halvanden måned taget til København i weekenderne for at hænge med dem, så det føles anderledes, men det er også fordi, det føles lidt familieagtigt med de andre, jeg bor med, det er som en tilvalgt familie, men det er jo venner” (Bilag 3, s. 20, l. 12-15).

Dette står i kontrast til, hvordan Ditte beskrev sit tidligere fest-prægede forhold til sine venner. Dermed tyder det på, at der er et skel mellem Dittes tidligere vennekreds, der var præget af jeg-det-forhold, og hendes nuværende vennekreds i kollektivet, der primært består af ‘familie-lignende’ jeg-du-relationer.

Frihed som et aspekt af livet i kollektivet

Friheden til selv at kunne sætte sine normer

Et andet tema i forhold til livet i kollektivet er frihed. Ditte vælger tillægsordet ‘befriende’

(Bilag 6) til at beskrive hendes liv i kollektivet:

“Befriende? Ja, det er det også. Nogle af de ting som var begrænsende ved det andet (det tidligere kollektiv), og som man syntes var urimelige eller uretfærdige, og ved at gå ind i det her så tager man de valg, man gerne vil, og det er befriende, at man kan leve under normer, man selv har sat” (Bilag 3, s. 13, l. 23-25).

Ditte fremhæver således frihedsaspektet ved livet i kollektivet: at hun kan sætte sine egne normer og strukturer. Ud fra Dittes udtalelse tyder det dermed på, at hendes følelse af at være fri til at gøre, hvad hun vil, i stedet for at indrette sig efter det gamle bosteds normer, er steget i takt med, at hun er flyttet ind i kunstnerkollektivet.

Økonomisk frihed

Udover at være fri fra samfundets normer giver Ditte også udtryk for, at økonomien ikke går udover følelsen af frihed:

“Det er en god atmosfære, og den er ikke presset, så jeg er ikke presset i den her situation. Jeg kan næsten leve for ingen ting, fordi udgifterne er så lave. Og vi har ikke nogen gæld for eksempel. [...] Det tager også meget pres af, at man ikke skal præstere for en bank eller noget andet og finde penge til det” (Bilag 3, s. 14, l. 22-26).

Således sætter Ditte ord på, at økonomien ikke er et aspekt, der presser hende ved livet i kollektivet, idet de månedlige udgifter er så lave, og at de er mange under samme tag til at dele huslejen. Ligesom Ditte fremhæver Oliver frihedsaspektet i en økonomisk sammenhæng i hans beskrivelse af arbejdets betydning, da han boede i Oslo:

”Men min bror og jeg har en meget ens baggrund og jeg har altid bidt mærke i, at han altid har arbejdet så meget han kunne på en tankstation for at drikke og feste så meget som muligt, hvor jeg har arbejdet så lidt som muligt i isenkræmmeren, fordi jeg ikke kunne lide at blive styret på den måde, men så også været utrolig nærig i min livsstil, for at have den frihed. Altså jeg tror der er en balance mellem, at jeg kan være vanvittig stædig med mine egne ideer. Så det med at stå i en isenkræmmer og sælge det for at andre skal få profit. Ikke for at hjælpe kunden. Det syntes jeg var vildt provokerende” (Bilag 4, s. 8, l. 23-29).

På den måde giver Oliver udtryk for, at hans følelse af frihed blev begrænset af studiearbejdet i isenkræmmeren, hvor han oplevede en følelse af at blive styret af andre for at skabe profit. Oliver beskriver, hvordan han blev provokeret af relationen mellem ham selv, kunderne og

arbejdsgiveren i, hvad der ud fra Sopers teori kan betegnes som et 'bullshit-job'. Ud fra Bubers teori kan disse relationer betegnes som 'jeg-det-relationer', idet han bliver et middel til at sælge materielle goder for pengenes skyld. Løsningen for ham blev at nedprioritere den økonomiske frihed for i stedet at spare penge og have mere tid og frihed til ting, som han selv havde lyst til, og som han fandt mening i. Det tyder på, at Olivers livsstil i højere grad baseres på menneskelig kontakt fremfor forbrugerisme og materielle goder, hvilket går hånd i hånd med Sopers anskuelse af det gode liv indenfor alternativ hedonisme.

Ønsket om at blive frisat som drivkraft

Ønsket om frihed var også en af drivkræfterne bag flytningen til kollektivet hos Oliver:

“Jeg troede, at jeg kunne blive helt fri. Og jeg sagde også til Jonathan, som bor ovenpå, der er en mere forsigtig type, og som ikke helt troede på det: at jamen det er bare en spand maling og 10.000 kroner, så kører det. Og så blev det ikke sådan. Men det er den romantiske fortælling, som jeg fortæller mig selv”
(Bilag 4, s. 9, l. 7-19).

Det fremgår, at Olivers forestilling om at kunne blive sat helt fri ved at flytte til kollektivet, var svær at opnå, bl.a. fordi han havde romantiseret fortællingen i sådan en grad, at det ikke stemte overens med virkeligheden. Han uddyber yderligere:

“Jeg har i hvert fald påtaget mig væsentligt mere ansvar, som måske også handler lidt om min alder nu, men jeg føler også, at jeg kan det, og at jeg har lyst til det, og at det giver mig mening” (Bilag 4, s. 20, l. 13-15).

Oliver sætter ord på, at følelsen af at påtage sig mere ansvar indskrænker hans frihedsfølelse. Selvom han ikke har opnået den frihed, som han havde håbet, giver kunstnerkollektivet ham alligevel mening, og han er lykkelig.

Meningsfuldhed i kollektivet som et praksisfællesskab

Fællesskabet som et vigtigt element

Praksisfællesskabet har stor betydning for beboerne i kollektivet, men det er dog ikke nødvendigvis en ensidig betydning, som kollektivet giver beboerne. Robert siger bl.a. *“Jeg kiggede på mit liv og kiggede på de elementer, som jeg tror er vigtige, at jeg har i mit liv, og det at have et fællesskab ser ud til at være enormt vigtigt for mig [...]”* (Bilag 5, s. 18, l. 9-11). Dette

eksemplificerer fællesskabets centrale rolle for Roberts livsførelse, idet han beskriver det som ”enormt vigtigt” for ham at have i hans liv. Dertil pointerer han:

”Det gør nogle ting så meget nemmere og så meget mere... hvad er det rette ord... Episk: [...] Hvis vi boede derovre i det der hus, så ville det være ret lige meget, at vi boede i den her by, men nu er byen for os et vigtigt punkt, fordi vi bor sammen” (Bilag 5, s. 15, l. 2-4).

Hvortil han supplerer: *”Det løfter det! Fuldstændigt. Det bliver meningsfuldt, ellers hvorfor ville jeg bo lige her, hvis det ikke var i et kollektiv?”* (Bilag 5, s. 15, l. 7-8). Her understreges det, at det at bo i en mindre by kun er meningsfuldt for Robert på grund af fællesskabet, som de har indbyrdes. Netop dette påpeger vigtigheden af jeg-du-relationerne for Robert, idet hele grundlaget for, at den mindre by er et meningsfuldt sted, er fordi han bor sammen med andre mennesker. Hans ordvalg ”episk” (Bilag 6) i denne sammenhæng, fremhæver endvidere at, det har stor betydning for hans livsførelse at bo sammen med andre.

At finde mening i at samarbejde

Samarbejdet er et andet vigtigt aspekt i forhold til meningsfuldhed i praksisfællesskabet ifølge Robert. Kollektivet er generelt kendetegnet ved samarbejde; både gennem deres fælles renovering af gården, gennem deres fælles kunstprojekter, samt gennem de visioner, som de har for kollektivets fremtid. Særligt Robert italesætter hans forhold til samarbejde:

”Jeg er så forbundet til samarbejde. Jeg kan næsten ikke længere arbejde alene, eller det er meget svært for mig at arbejde alene. Jeg får så meget energi af at sidde med folk og høre på deres ideer” (Bilag 5, s. 4, l. 23-25).

Den energi, som Robert beskriver, at han får af at lytte til andre, afspejler en meget åbenbar forbindelse mellem hans livsførelse og samarbejde med andre mennesker. Det er tydeligt, at samarbejdet i praksisfællesskab er en væsentlig del for, at Robert finder mening i hans livssituation, og netop dette får han ved at bo i kollektivet. Således kan det tyde på, at udviklingen af Roberts relationelle handleevne er blevet en central del af hans hverdag. Dertil kan man argumentere for, at det bidrager til hans individuelle handleevne, idet han direkte beskriver den energi, som han får ved at arbejde med andre mennesker. Der kan ligeledes argumenteres for, at den energi, som Robert beskriver, tydeligt afspejler hans forestilling om det gode liv som stærkt betinget af sociale relationer.

Udover Robert beskriver Oliver fællesskabets meningsfuldhed. Han pointerer: *”Det føles for mig næsten meningsløst (at arbejde alene), som måske handler om, at mit arbejde er så meget*

min sociale kreds, tror jeg" (Bilag 4, s. 18, l. 4-5). Her tager han udgangspunkt i kollektivet som praksisfællesskab, hvor hans samarbejde med de andre beboere om kunst er en del af praksissen. Vigtigheden af at hans sociale kreds indordnes i hans arbejde understreger, hvor central en rolle sociale relationer har, for at han kan finde mening i arbejdet. Sopers teori om alternativ hedonisme, hvor nydelse og det gode liv, bl.a. er betinger af menneskelig kontakt, eksemplificeres således i Olivers følelse af meningsløshed ved at arbejde alene.

Sikkerhed forbundet med fællesskabet

Ditte tilføjer endnu et aspekt af kollektivet som meningsskabende. Hun sætter bl.a. hendes liv i kollektivet i sammenhæng med ordet "befriende" (Bilag 6), hvor hun dertil tilføjer:

"[...] når man står flere sammen, så virker man også mere overbevisende, og det er også befriende, fordi det er en ret normal ting, når du siger, at du er billedkunstner; kan du leve af det? At virke seriøs på folk er også ret vigtigt" (Bilag 3, s. 14, l. 9-12).

Gennem denne udtalelse får man et billede af, at Ditte føler en usikkerhed ved at skulle stå alene som kunstner. Der kan således argumenteres for, at Dittes livsførelse bliver understøttet af fællesskabet, idet hendes usikkerhedsfølelse begrænses herigennem.

Den fysiske placering skaber muligheder

Afgrænsningen giver anledning til samarbejde

Alle tre beboere fremhæver de mange positive aspekter ved valget af alternativ levevej: "*Så der var ikke så mange ting, der holdt mig væk fra det, der var flere ting, jeg kunne se positive ting*" (Bilag 5, s. 18, l. 13-14). Robert påpeger, at der ikke var meget, der talte imod beslutningen om at flytte til kunstnerkollektivet. Han fortæller, at denne alternative levemåde har gavnet ham personligt såvel som professionelt:

"[...] det at vi er flyttet sammen har betydet noget for vores netværk - nu deler vi professionelt netværk. Når jeg møder en person som er i billedkunstrådet nede i byen, så introducerer jeg dem her (kunstnerkollektivet), så får Ditte mulighed for at ansøge penge, de ved så hvem hun er, så hun får en bevilling" (Bilag 5, s. 18, l. 14-17).

Robert sætter ord på den fællesskabsorienterede arbejdstilgang til kunst de har i kollektivet. Som modsvar til praksisfællesskabets holdånd fortæller Robert om hans oplevelser med kunstbranchen i byen:

“Det er stressende. Jeg synes folk har enormt travlt. Den måde kulturinstitutioner får penge på, det er en proces som bare er stressende. Det er også konkurrence præget” (Bilag 5, l. 19, s. 4-8).

Udbuddet er større i byen, og dermed er der mere konkurrence og social kappestrid kunstnere imellem. Robert sætter ord på, hvordan der i den lille landsby, hvor kunstnerkollektivet ligger, er større fokus på samarbejde for at få det til at lykkes.

“Her, når jeg møder kunstnere som allerede er etablerede eller nye, så skinner folk med entusiasme, fordi de ved, at der måske ikke er så meget udbud hernede, så vi vil gerne forbindes, vi vil gerne samarbejde, vi skal prøve at finde på noget og stille en fælles front og sige “det her er vigtigt”. Mens mine erfaringer fra storbyen, det er at det ‘competition’ hele tiden” Bilag 5, s. 10, l. 21-25).

Således skabes der en kontrast mellem den individualiserede kunstnerpraksis i byen og deres fælles kunstneriske praksis i kollektivet. Afgrænsningen til den øvrige kunstnerverden fordrer altså samarbejde, hvilket Robert yderligere påpeger skaber en følelse af meningsfuldhed: [...] *de møder man har hernede er så meget mere meningsfulde for mig*” (Bilag 5, s. 10, l. 29).

Forholdet til naturen

I forbindelse med den fysiske placering af kunstnerkollektivet udtrykker Oliver det således, når vi spørger ind til naturens betydning for ham: *”Det synes jeg er meget fedt. Men jeg er dårlig til at prioritere det”* (Bilag 4, s. 11, l. 7). Han tilføjer senere, at kollektivets sprudlende og grønne have er noget han er glad for, men at han negligerer den i sin hverdag. Naturen er derfor kommet tættere på Oliver fysisk, men ikke som prioritet. Han kommer dog igen ind på, at det er fællesskabet og menneskene omkring ham, der har en afgørende betydning og det, der giver mening for ham, hvilket haven kan danne ramme for:

”Vi sidder utrolig meget udenfor. Nu har jeg jo også mit værksted derude, rimelig ‘outdoorsy’. Og så er der også noget med, det der med at vedligeholde et fællesskab, det er jeg blevet meget bevidst om” (Bilag 4, s. 18, l. 29 - s. 19, l. 2).

Bubers sfæriske tredeling af menneskers relation til verden kan med fordel anskues i Olivers tilgang til naturen såvel som hans tilgang til menneskene omkring sig. Olivers forhold til naturen ligger immanent indlejret i hans liv, men har ikke en afgørende betydning for ham. Han påvirkes og styrkes af naturen, men han er ikke direkte bevidst om naturens indvirken på ham. Det samme gælder for Robert, der udtrykker at føle en tilknytning til naturen, men føler at naturen er noget, der bare er der: ”*Natur fylder mere fordi jeg er omringet af det, men ikke af den grad at jeg investerer mig meget i det. Jeg skal tage stilling til natur*” (Bilag 5, s. 10, l. 29).

Bagsiden af medaljen

Manglende kulturelt udbud

Selvom der hører mange fordele til livet i kollektivet, påpeger beboerne også temaer, der beskriver den anden side af medaljen. Under interviewet vælger Robert et billede af en kampsport, og i den forbindelse fortæller han om, hvor meget kulturelle udbud fylder for ham:

“Det er en hobby. Jeg havde en hobby og en tilgang til et udbud, som jeg ikke har længere. Det var en aikido klub, som jeg virkelig kunne lide. Jeg har prøvet at dyrke noget andet sport hernede, men savner det rigtig meget. Det er nederen ude på landet. Det er virkelig det, der er nederen, at jeg ikke kan [...] Og det er ikke fordi, der ikke er en fed klub nede i byen, jeg træner judo, men jeg fandt nogle nye venner (det gamle sted), de havde de samme interesser, det blev en social gruppe, som jeg savner” (Bilag 5, s. 12, l. 7 - s. 13, l. 14).

Robert påpeger altså, hvordan et fritidsudbud udgjorde en social og relationel base for ham i hans tidligere livssituation. Disse relationer er nogle, som Robert savner, hvilket indikerer, at de har været vigtige jeg-du-relationer, men at de efter flytningen er kommet mere på afstand, og at kollektivets andre beboere nu også udgør jeg-du-relationer.

Mindre spontanitet og en ændring af tilhørsforhold

Robert peger også på et billede af en far og søn, der fisker på en bro (Bilag 6), hvilket han bruger til at beskrive et savn til et andet socialt aspekt i bylivet:

“Det her (billedet) får mig til at tænke på, da jeg var ude at fiske for første gang i mit liv med en ven nede i Århus havn. Der er jo nogle sociale ting, som bliver lidt mere spontane, når man bor i byen, og det er måske lidt nemmere at komme forbi en eftermiddag og så hygge” (Bilag 5, s. 12, l. 19-22).

Oliver beskriver ligeledes, hvordan det at bo væk fra byen besværliggør sociale relationer og spontane aftaler, hvilket kan være en rod til frustration:

“Det ændrer også på, hvordan folk tager kontakt til en. Jeg får ikke en sms af mine venner i København ‘skal vi lige tage derned?’, fordi de regner med, at jeg skal bruge lang tid på at komme derind. Og det er noget, jeg har prøvet at være bevidst om; at engagere mig i ting derinde for at holde fast i dem”
(Bilag 4, s. 7, l. 16-19).

Den fysiske afstand synes altså at gøre noget ved Roberts og Olivers tilhørsforhold til deres tidligere liv og deres jeg-du-relationer, og de er begge bevidste om, at det kan medføre, at de opfattes som utilgængelige og afskrives fra den nævnte ‘liste’ af venner og relationer. Dette er også grunden til, at Oliver prioriterer at holde kontakten med sine venner i byen, for netop at pleje disse jeg-du-relationer og fortsat være på listen. Dette er dog noget sværere for Robert, da hans tidligere jeg-du-relationer befinder sig en del længere væk end Olivers.

Hvad angår Ditte beskriver hun også dette relationelle skift, samt hvordan kontakten til ens jeg-du-relationer ændres og sågar risikeres at gå tabt:

“Vi snakkede meget om det der med, at i starten var det måske smartere, at man, når man var kommet ud af akademiet, skulle have været i København for at styrke sit netværk. Det er ikke første gang, at nogen flytter ud på landet og bliver glemt” (Bilag 3, s. 16, l. 15-18).

De fremhæver altså en bagside af medaljen ved at flytte ud af byen og ud på landet, hvilket eksplicit kommer til udtryk ved ovenstående.

Kollektivets begrænsning på individernes livsførelse

At skulle tage hensyn til andres behov

Beboerne beskriver kollektivet som værende meningsskabende for dem på flere forskellige måder. Dog reflekterer de også over kollektivets begrænsning af, at deres personlige værdier og behov ikke altid kan få plads i deres tilværelse som en del af et kollektiv.

Oliver påpeger bl.a. hvordan det kan være udfordrende hele tiden at skulle tage hensyn til andres behov. F.eks. nævner han, at Robert og hans partners to katte kan være en specifik udfordring:

“Altså man skal jo hele tiden vise hensyn, og som udgangspunkt synes jeg det er helt okay. Men nogle gange bliver man jo træt af det. Hvis man kommer hjem fra arbejde og nogen har lagt en lort midt på køkkenbænken agtigt, så bliver man sådan lidt: Fuck, det havde jeg ikke lige brug for i dag” (Bilag 4, s. 17, l. 11-15).

Således kan man fornemme, at Oliver oplever frustrationer ved at bo sammen med andre, fordi det betyder, at der skal være plads til mange forskellige behov, som f.eks. at have to katte. Således kan det tyde på, at Olivers livsførelse på sin vis begrænses, fordi han skal gå på kompromis med hans måde at være og bo på.

Robert giver udtryk for samme problematik:

“Det er jo ikke noget negativt i sig selv, men man skal sætte til side tid og energi for at italesætte og blive afklaret på, hvordan vi skal leve sammen. Det kan jo være alt fra: Skal vi have høns? Må kattene være her? Hvor skal kattebakkerne være? Hvordan håndterer vi pander? Hvordan rydder vi op? Så man skal have overskud til at høre andre folks meninger omkring det og så virkelig gå ind og sige; ‘okay, det prøver jeg’” (Bilag 5, s. 19, l. 26-31).

Her fornemmes det også at kompromisset er centralt for at fællesskabet kan fungere, og at dette nødvendiggør tilsidesættelse af tid og energi. Således kræver det en tilsidesættelse af egne behov og dermed en ændring i Roberts livssituation for at tage del i kollektivet.

Kompleksiteten ved at bo i kollektiv

Oliver påpeger mere eksplicit, hvordan tilsidesættelsen af egne værdier og behov kan påvirke ham:

“Det er sjovt, det der med at der ligger så mange sko, det kan man godt få lidt fnat af, men jeg synes også, at det er komisk og sjovt, og man lærer også rigtig tit at mange af de fnat man får er ligegyldige. Sådan noget med at skoene roder kan man godt gå og irritere sig over, men hvis alle er glade, så kan man jo også bare være fucking ligeglad, og så kører det alligevel” (Bilag 4, s. 18, l. 19-23).

Her ses det, at Oliver på sin vis påvirkes negativt af fællesskabet, f.eks. gennem de mange sko, som roder. Dog understreger han, at det er lærerigt for ham at grine af de små irritationer, som opstår, for derigennem at få øjnene op for, hvilke aspekter der er ligegyldige, og hvilke der er vigtige for tilværelsen. Netop dette er en vigtig del af den relationelle handleevne, hvor der

fælles udvikles nye indsigter af ens livssituation. Således kan Olivers udtalelse forstås som en måde at give udtryk for kompleksiteten ved at bo i et kollektiv og at skulle tage hensyn til sig selv og andre i den forbindelse.

At gå på kompromis for fællesskabets skyld

Ditte nævner ligeledes det problematiske i at skulle huske sig selv, men samtidigt give plads til fællesskabet:

"I min alenetid så sidder jeg og spiller LOL (computerspil). Jeg vil gerne blive bedre til det faktisk, og det handler lidt om det der med ens egen stemme, tror jeg. Jeg kan godt tænke over min vilje og valg; at man bliver kompromissøgende for at alle skal være der, og det er fint. Men så kan man få den der lyst, okay, hvad hvis man brugte en måned på bare at gå eller et eller andet, eller måske man skulle tage på et 'residency' ude på en øde ø eller sådan noget for lige at være sig selv" (Bilag 3, s. 21, l. 19-24).

Her giver hun udtryk for, at hendes alenetid er et behov, som ikke bliver opfyldt, bl.a. fordi hun skal gå på kompromis med andres behov. Dertil supplerer hun, at: "*Oliver han kan godt lide morgenstunden, han står op som den første i huset, og det er for at få sin alenetid*" (Bilag 3, s. 21, l. 18-19). Hvilket netop eksemplificerer, at Oliver må ændre sine vaner for derigennem at opnå en livssituation, hvor der kan være plads til fællesskabet og andres behov. Netop fordi fællesskabet har så stor betydning for hans livsførelse, giver Oliver udtryk for, at han hellere vil gå på kompromis med personlige rutiner, som at stå senere op om morgenen, end at undvære fællesskabet.

Begrænsningen i det fysiske rum

Robert giver udtryk for et direkte behov, som ikke bliver opfyldt i kollektivet: "*Jeg mangler noget alene rum, helt sikkert*" (Bilag 5, s. 19, l. 26). Dette eksemplificerer, hvordan kollektivet som fysisk rum også kan være udfordrende for beboernes livsførelse. Generelt lagde vi mærke til, at det fysiske rum ikke gav meget rum til privatliv for de enkelte beboere i kollektivet, da hovedhuset bestod af soveværelser, som de to kærestepar delte, og dertil udelukkende fællesrum. På den måde kan fællesskabet ses som betinget af det fysiske rum og omvendt, hvilket netop giver en forklaring på, at det på sin vis vil medføre udfordringer for beboerne, idet deres behov for at kunne trække sig tilbage begrænses af det fysiske rum.

Del 4: Drømmen videre

I slutningen af interviewene bevægede samtalen sig over på, hvordan kollektivet passer ind i de enkeltes visioner for fremtiden. Her udspillede der sig forskellige sider af individernes visioner og drømme for fremtiden, hvilket hjælper til en bredere forståelse af, hvad det gode liv indebærer for beboerne i kollektivet.

Visioner for egen kunstnerisk praksis

Beboerne gav udtryk for, at kollektivet udgør mange forskellige fælles projekter. Dog blev det også tydeligt, at beboerne har deres egne personlige visioner for deres individuelle fremtid samt fremtiden for kollektivet. Disse fremtidsvisioner kan dog være svære at visualisere, hvilket Oliver italesætter:

"I et 20-års perspektiv, der er jo altid et spørgsmål som kunstner, om man har det som arbejde. Det er meget sådan en cykel, som skal holdes i balance, og det er der faktisk statistisk set rigtig mange af de uddannede, som ikke gør [...]"
(Bilag 4, s. 19, l. 17-20).

Her får man et billede af, at den statistiske sandsynlighed for ikke at kunne klare sig som kunstner gør det svært for Oliver at visualisere sin fremtid. Derfor oplever han usikkerhed og en tvivl om, hvorvidt den kunstneriske praksis stadig er i gang om 20 år. Han påpeger dog, at:

"[...] fordi jeg er fundamentalist oppe i mit hoved, at det er en god forudsætning for at blive ved. Jeg synes, det er sjovt, og jeg tjener også flere og flere penge på det, så jeg regner med at det lykkedes" (Bilag 4, s. 19, l. 20-22).

Dette indikerer at Oliver har en vis tiltro til sig selv og at de kunstdrømme, som han har til fremtiden, nok skal lykkes.

Et ønske om at kollektivet lever videre

Oliver beskriver endvidere, hvilken rolle kollektivet som fysisk rum skal have for ham og hans visioner for fremtiden:

"Det er ikke så væsentligt for mig at bo lige her, men jeg håber og tror, at det her sted eksisterer som noget, og jeg vil gerne være en del af det i en eller anden udstrækning, selvom jeg måske bor et andet sted" (Bilag 4, s. 19, l. 7-9).

Her ses det bl.a., at kollektivet ikke nødvendigvis skal fungere som en bopæl for Oliver på samme måde, som det gør nu, men derimod at fremtiden kan byde på en anden form for tilknytning til stedet.

Visioner for kollektivet

At der er visioner for kollektivet, og at vores besøg kun kan stå som et øjebliksbillede af kollektivet, afspejles bl.a. i Roberts ønske om, at få værkstedet op at køre, for dertil at skabe et sted, hvor der enten er plads til, at andre kunstnere kan komme, eller et fritidsudbud for lokal- miljøets unge:

“Det jeg havde forestillet mig, det var, at jeg ville prøve at få stablet noget op på benene, som var mit, og det håber jeg stadig, jeg kan. Noget i forhold til kunstuddannelse eller kunststudbud. Det kunne være, vi får nogle penge til at renovere den der sidedel og laver et ’residency’, så jeg kan lave noget administratorarbejde for det og få noget ’funding’ der, eller jeg kan prøve at stable et fritidsudbud op til unge her i området” (Bilag 5, s. 11, l. 16-20).

Her bliver det tydeligt, at Robert har store visioner for kollektivet, og at han i høj grad har et ønske om, at det skal indgå i hans fremtidige personlige livssituation. Netop dette tyder på, at kollektivet kan muliggøre, at Robert kan udforme den livsførelse, som er ønskværdig for ham i fremtiden.

Drømme der rækker udover kollektivet

Samtidigt med at det virker til, at Robert i højere grad end Oliver køber ind på idéen om at have en hjemlig forbindelse til kollektivet i fremtiden, beskriver han dog også en drøm om at eje en lejlighed i København med en anden familie, men at have bopæl i kollektivet:

“[...] når vi på et tidspunkt bliver rige kunstnere, så køber vi en lejlighed i København, og så har man også det ved siden af, og så er man to familier, der ejer en lejlighed i København, så hvis man skal til København, så overnatter man der... Det ville jo være super fedt!” (Bilag 5, s. 24, l. 16-19).

Således kan det tyde på, at kollektivet på sigt ikke er nok for hverken Robert eller Oliver. Selvom det tilbyder dem begge mange kvaliteter og muligheder, så synes de begge at have visioner, der rækker ud over praksisfællesskabet.

Økonomisk tryghed

Der synes desuden at være et økonomisk aspekt ift., hvorvidt beboernes kunstneriske praksis er noget, som de ser som en del af deres fremtid. Oliver beskriver f.eks. følgende: *“Det er en fantasy for mig at skabe økonomisk tryghed, fordi jeg ved, at det er en af de største udfordringer i min branche, så det er en stor ting”* (Bilag 4, s. 19, l. 5-6). Det faktum, at mange kunstnere har udfordringer med at få økonomien til at hænge sammen, gør, at det er meget vigtigt for Oliver, at få det til at lykkes. Det er en ‘fantasy’, altså en drøm for ham, som vil muliggøre den ønskede livsførelse; at arbejde inden for en kunstnerisk praksis.

Robert ser ligeledes økonomisk stabilitet som et vigtigt element, når det kommer til, hvorvidt kollektivet og fællesskabet fortsat vil være en del af tilværelsen:

“Jeg tror, at hvis vi håndterer nogle praktiske ting godt, så tror jeg, der er en fremtid i det. Og det handler primært om, at nu er kollektivet baseret på to par, og Jonathan er ved siden af. Og hvis vi som to par fortsætter med at være gode par og har en økonomisk stabilitet, så er der en fremtid i det her” (Bilag 5, s. 24, l. 9-12).

Ud over økonomisk stabilitet, så forudsætter kollektivets trivsel selvfølgelig også, at de to par, som Robert siger, fortsætter med at være gode par.

Et ønske om at stifte familie

I samtalen om økonomi og fremtiden bevæger snakken sig også over på familiestiftelse. Både Oliver og Robert giver udtryk for overvejelser og fremtidsplaner om familiestiftelse, og Oliver forklarer: *“Så tænker jeg også med min alder at stifte noget familie”* (Bilag 4, s. 19, l. 6-7). Det bliver altså tydeligt, at jeg-du-relationer til børn fylder i Oliver's livsverden og fungerer som et tydeligt omdrejningspunkt ift. fremtiden. Han tilføjer hertil overvejelsen om, hvorvidt det at få børn er noget, som man kan tillade sig i et kollektiv, hvor andre ikke har børn. Han er meget bevidst om, hvor meget et barn fylder, og at forældrenes jeg-du-relation til barnet ikke nødvendigvis gavner kollektivet som praksis; at bringe et barn ind i kollektivet er altså et aspekt, som Oliver ikke nødvendigvis finder kompatibel med livet i kollektivet. Han italesætter, hvordan det kan påvirke kollektivets livsførelse og fællesskabet generelt, hvis der bringes børn ind i regnestykket:

“Vi havde også nogle som stiftede familie i det forrige kollektiv, og det er nogle helt særlige spilleregler, som kommer ind der, og et kæmpe projekt, som fylder

meget, og som jeg tror, næsten helt biologisk, ændrer folk lidt deres prioriteringer. Altså de sætter jo deres børn først og sig selv næst, og så bliver man måske en lidt underlig brik i sådan et kollektiv [...] Der er nogle strukturer der, som man skal træde lidt varsomt med og være meget bevidst om, så man ikke fucker det op overfor hinanden, for det er jo meget sådan noget med at alle føler sig trygge og glade, hørt og set og respekteret" (Bilag 4, s. 19, l. 9-17).

Hans tvivl om, hvorvidt børn kan høre til i et kollektiv. Dette kan skyldes, at han ikke ønsker at påtvinge de andre beboere at skulle indrette sig efter barnets præmisser, og dermed begrænse dem i deres livsførelse og kreative processer. Dog ønsker han heller ikke en situation, hvor han, givet kollektivets rammer, føler sig nødsaget til at tilsidesætte barnets behov:

"Og jeg har det fint med at presse mig selv, jeg tror ikke, jeg vil have det det så fint med at presse et barn, som ikke selv har valgt det. Jeg har det også fint med at der er pres for Ditte, min partner, eller de andre kollektivistere der selv også har valgt det" (Bilag 4, s. 19, l. 25-27).

I sidste ende er det barnets tarv, der er førsteprioritet for Oliver, da barnet ikke selv har valgt livet og kollektivet til. Hvad angår ham selv og de andre, så føler Oliver, at det er i orden, at lægge et pres på dem, da de har tilvalgt de overordnede rammer for konstellationen, hvorimod barnet ville fødes ind i det.

Del 5 - Rejsen hjem fra kollektivet

I følgende afsnit har vi valgt at lave en afrundende levende beskrivelse af rejsen hjem fra kollektivet, og derudover har vi revurderet vores forforståelse gennem vores hermeneutiske arbejde.

Afskeden med kunstnerkollektivet

Vi står nu i kollektivets entré, vi har taget vores overtøj på og vi skal til at sige farvel til stedet og dets beboere. Vores maver er fyldte med blomkålssuppe og kaffe, og vores hoveder summer og bearbejder de mange indtryk, som vi har fået i løbet af dagen. Vi går ind i køkkenet, hvor kollektivets beboere befinder sig. Vi ender med at stå tæt samlet i det ellers rummelige køkken, hvor de sidste røverhistorier om stedet og byen lige på falderebet skal med i fortællingen om kollektivet; historien om den lokale mafiabande, der, ifølge rygterne, har begravet deres hjælpeløse ofre under op-ad-bakke-mandens cementklat af en skønhedsfejl i laden. Historien om gården, der i sin tid fungerede som grisefarm, som endte sine dage i en eksplosionslignende brænd,

hvilket har sat sine præg på, hvordan kollektivet ser ud i dag. Og slutteligt historien om nabo-
huset, det faldefærdige forsamlingshus, der hver onsdag fungerer som samlingssted for hund-
redvis af bingohungrede pensionister fra nær og fjern i den ellers sovende provinsby. Vi smiler
bredt over de gode og finurlige historier, men ikke mindst over den smittende entusiasme for
området, som kollektivets beboere udstråler. Vi slutter af med en krammerunde og et 'tak for
nu' fra begge parter. Vi går tilbage til den kompakte Toyota Aygo og sætter os ind. Kollektivets
beboere vinker farvel, og vi kører ud gennem porten til gården og påbegynder rejsen hjem fra
kollektivet.

Ny forståelse og hermeneutisk arbejde

Vi slutter turen af med at vende de forventninger, som vi havde til kollektivet. På nogle områder
blev vi bekræftet i vores forventninger, og på andre måder blev vi afkræftet i vores forudind-
tagethed til beboernes forestilling om det gode liv i kollektivet. Vores forudindtagede forestil-
ling om kollektivet som et alternativt bosted, der prioriterede menneskelige værdier over dyr-
kelsen af de nyeste trends og tendenser, hjemmelavet mad over fast food og samvær fremfor
egenrådighed blev i mødet med kollektivet bekræftet. Således blev vores forventninger til kol-
lektivets gennemgående skueværdier og grundlæggende antagelser, samt hvilke artefakter vi
ville støde på, altså i overvejende grad bekræftet i løbet af besøget.

Dog oplevede vi, at en forventning, som vi ellers var sikre på havde en betydningsfuld plads i
dyrkelsen af det gode liv, hverken var afgørende eller dominerende for kunstnerkollektivets
forestilling om det gode liv, nemlig naturen. Gennem de indledende samtaler og vores inter-
views med de tre beboere fandt vi ud af, at naturen ikke havde en udtalt betydning for bebo-
erne; 'Naturen er der bare', som flere af beboerne udtrykte det. De var alle meget glade for
naturen, når vi spurgte direkte ind til det, men de gav ligeledes udtryk for, at de ikke priorite-
rede naturen særlig højt, og at den ikke havde en afgørende betydning for dem og deres livsfø-
relse i hverdagen. Naturen havde altså en mindre betydning for kollektivets beboere, end vi
forventede.

En forventning, som ligeledes blev afkræftet, var vores forestilling om kollektivet som et frem-
tidigt bosted for beboerne. Beboerne havde en langt mere åben og flydende tilgang til deres
tilværelse, og deres idéer om fremtiden synes i højere grad at basere sig på overvejelser og
drømme end på egentlige planer og målrettethed. Dog havde de alle et ønske om at stifte fami-
lie, hvilket de ikke alle nødvendigvis forbandt med livet i kollektivet.

Vores forforståelser blev altså i nogen grad bekræftet, men dog også på andre måder afkræftet, hvilket tyder på, at det gode liv synes mere komplekst, end vi umiddelbart havde forestillet os. På baggrund af vores hermeneutiske arbejde og vores revurderede forforståelse angående praktisering af det gode liv gennem alternative leveveje, er vi blevet nysgerrige på, om man egentlig kan definere det gode liv – i kunstnerkollektivet såvel som på et mere abstrakt plan?

Diskussion

Vi er i vores analysearbejde blevet bevidste om, at spørgsmålet angående det gode liv i forbindelse med praktisering af alternative leveveje synes mere komplekst end som så. For at besvare problemformuleringen vil vi derfor i følgende afsnit kaste lys på denne kompleksitet ved at diskutere, hvorvidt det gode liv er at finde i kollektivet, og dertil om det gode liv overhovedet kan beskrives som noget universelt?

Udvikling af beboernes livsopfattelse

Gennem vores ordøvelser angående, hvilke følelser de associerede med livet før kollektivet, blev det tydeligt, at beboerne valgte negative såvel som positive ord. Denne tvetydighed kan synes at pege på en mere kompleks anskuelse af det gode liv. F.eks. valgte Robert både ordene “fantastisk” og “interessant”, men samtidig valgte han også “angstfuld” og “svær” (Bilag 6). Dette tegner et billede af, at Robert ikke udelukkende forbinder livet før kollektivet med noget negativt, men også ser gode aspekter ved sin tidligere livssituation. Netop dette kan på den ene side afspejles i Sopers teori, da hun erkender, at kapitalismen ikke udelukkende har medført ulemper, men også positive aspekter.

Ditte og Oliver har dog modsat Robert kun beskrevet deres liv før kollektivet med negative følelser såsom “kedelig” og “accelererende” (Bilag 6). Dette understøtter på den anden side andre dele af Sopers - samt Rosas teori om det senmoderne samfunds negative konsekvenser for individet og dets livsførelse.

Når beboerne bliver spurgt om, hvilke følelser de associerer med livet i kollektivet, vælger Oliver f.eks. “stabil” og “lykkelig”, Ditte vælger “befriende” og “rolig”, mens Robert vælger “spændende” og “harmonisk” (Bilag 6). Således vælger de udelukkende ord med en positiv konnotation, men som det også fremgår af analysen, så opleves livet i kollektivet ikke udelukkende som en dans på roser.

Ud fra denne opstilling kan det synes, at beboerne føler, at de lever et bedre liv nu, end de gjorde før kollektivet, men det er bestemt ikke entydigt, eftersom flere af dem beskriver både positive aspekter ved deres liv før kollektivet, såvel som negative aspekter ved livet i kollektivet. Heraf kan det diskuteres, om det gode liv overhovedet kan beskrives entydigt, og om der findes en universel opskrift på det gode liv?

Findes der en universel opskrift på det gode liv?

Livets kompleksitet gennemsyrrer vores mange overvejelser om det gode liv. Mange mennesker forsøger at finde et svar på, hvordan det gode liv opnås, hvilket leder til det interessante spørgsmål: Er der noget, der kan opfattes som universelt godt for alle?

På den ene side kan der argumenteres for, at fællesskabet understøtter beboernes muligheder for at praktisere det gode liv. Dette kan ses ud fra fælles træk hos beboerne i kunstnerkollektivet: De omgiver sig med mennesker med fælles interesser og har et projekt, der fungerer som fællesnævner mellem dem. Fællesskabet tillader dem således at opleve en samhørighed med andre individer, samt at indgå i nære jeg-du-relationer. Dette bidrager til en større følelse af mening og velvære hos alle beboerne, hvilket indikerer, at behov som menneskelig kontakt, fordybelse og udfoldelse er perspektiver på det gode liv, som kan synes universelle for individerne.

På den anden side kan der argumenteres for, at fællesskabet kan have begrænsende effekter på beboernes livsførelse; de forskellige subjekters holdninger og behov fylder meget i praksisfællesskabet, hvilket fordrer kompromisser imellem beboerne. Begrænsningen for deres livsførelse kan ligge i, at andres behov i fællesskabet skal tilgodeses, hvilket sætter den enkelte beboers behov til side. Dermed kan fællesskabet og kollektivets konstellation på den anden side virke begrænsende og derfor ikke universelt godt for individet.

Med afsæt i den respektive teori og vores analysearbejde kan fri og kreativ udfoldelse yderligere ses som et gennemgående træk ved det gode liv: Beboerne i kollektivet lagde især vægt på deres kreative projekter, hvilket kunne være alt fra deres individuelle kunstneriske virke til deres fælles arbejde med kollektivets udvikling og opbyggelse. Dette harmonerer med Kate Sopers argumentation for alternativ hedonisme, og peger på kreativitet som et muligt universelt træk ved det gode liv.

Behovet for kreativ udfoldelse kan altså på den ene side anskues som noget universelt berigende og som en del af en almen antagelse om det gode liv. Der kan dog på den anden side

sættes spørgsmålstegn ved, om andre mennesker finder lige stor meningsfuldhed ved kreativitet, som beboerne i kollektivet gør, der trods alt er kunstnere og lever af disse processer. Den kreative proces, ud fra et kunstnerisk perspektiv, er jo et særligt udsnit af menneskelig udfoldelse, som ikke alle nødvendigvis finder lige stor glæde ved at praktisere. Dog kan det tænkes, at kreativ udfoldelse kan have multiple betydninger: Den håndværksmæssige proces, det er at reparere et hus for en håndværker, skabelsen af et maleri for en kunstner samt den innovative idéudvikling og den dertilhørende proces for en forsker kan vel alle anses som værende kreative? På den måde kan kreativ udfoldelse også synes at have karakter af noget universelt godt.

Dertil kan det tænkes, at de ståsteder, som kan synes universelt gode, må forstås ud fra et gradbøjningsprincip; måske er fællesskab med ligesindede, tætte jeg-du-relationer og kreativ udfoldelse universelle komponenter ved det gode liv, men blandingsforholdet og sammensætning af de respektive komponenter kan være divergerende fra individ til individ. Det ene perspektiv skal således ikke anskues som mere rigtigt eller værdifuldt end det andet, da oplevelsen af det gode liv i høj grad må forstås som en subjektiv affære. På den måde åbnes der op for, at det gode liv må forstås som en mere kompleks størrelse, i kraft af fænomenets sammensathed. Dermed bliver det interessant at diskutere, hvorvidt det overhovedet er muligt at praktisere det gode liv ud fra et fokus på beboernes alternative levevej?

Er det gode liv det alternative valg?

Ud fra ovenstående synes det gode liv komplekst. Denne kompleksitet ligger bl.a. i, at fællesskabet på den ene side skaber begrænsninger og på den anden side skaber muligheder for beboerne i kollektivet ift. at praktisere det gode liv.

I den forbindelse er det interessant at dykke ned i beboernes distinktion mellem fritid og arbejde i deres dagligdag. Soper påpeger netop med hendes teori om alternativ hedonisme, at sammensmeltningen af fritid og arbejde kan være et problem ift. at opnå det gode liv, da det hjælper det arbejdende individ med at se mening i job såvel som fritid. Med udgangspunkt i beboernes udtalelser ses det tydeligt, at de har svært ved at adskille fritid og arbejde, fordi kunsten både ses som en hobby og som deres profession. Dette giver også anledning til frustration for flere af beboerne, men qua deres fag, er det svært at skille tingene ad. På den baggrund synes de ikke at leve i overensstemmelse med en af Sopers komponenter ved alternativ hedonisme, da de ikke praktiserer en adskillelse mellem fritid og arbejde.

Yderligere er beboernes visioner for fremtiden interessante at dykke ned i. Beboerne beskriver nemlig deres forskellige drømme og visioner for fremtiden. Der fortælles om at ville skabe et kunststudbud til unge i byen og om at ville stifte familie og at flytte delvist til København. Idéen om det gode liv kan altså ikke forstås som en fastlåst idé, der indeholder bestemte kvaliteter, eftersom beboerne synes at ændre deres perspektiv på deres drømme og dermed det gode liv løbende. Det kan altså tyde på, at det gode liv med fordel kan forstås som noget, der er i konstant udvikling ligesom mennesket selv. Ud fra vores analyse kan der argumenteres for, at beboerne netop både har udviklet sig, men også at de stadig er i udvikling. De har en anden oplevelse af det gode liv i kollektivet, end de havde tidligere, og deres ønsker for fremtiden afspejler igen en helt tredje forestilling. Så i kraft af deres egen konstante udvikling, må deres idé om, hvad der er det gode liv, ligeledes være i konstant udvikling.

Det kan lyde som om, at det gode liv erklæres for en utopi, men dette er ikke nødvendigvis tilfældet. Dog kan det gode liv heller ikke anskues som en komplet realitet. Det kan på den ene side siges at være en utopi, som vi stræber efter at opnå, men det kan på den anden side også forstås som en delvis realitet, der i form af komponenter bliver udlevet. For igen at referere til analysen, så viste det sig her, at alle beboerne gav udtryk for, at deres liv i kollektivet indeholder komponenter af, hvad de forbinder med det gode liv: Behov for deres kunstneriske praksis, behov for et fællesskab med ligesindede, samt et behov for tætte jeg-du-relationer. Netop disse behov er, hvad Kate Soper beskriver som vigtige behov, for at mennesket kan leve det gode liv; kreativ udfoldelse, behov for ro og fordybelse, samt behov for menneskelig kontakt. Beboernes oplevelser understøtter altså teorien, hvilket peger på, at de til dels lever, hvad Soper kalder det gode liv, men ikke i den forstand, at livet så skal ses eller opleves som fuldstændigt og udelukkende godt. Snarere skal det forstås som et liv, der indeholder gode komponenter, som tillader individet at udleve sine behov og derigennem finde mening.

På den måde kan den alternative levevej, som beboerne praktiserer i kollektivet, ses som et eksempel på, hvordan det gode liv kan opleves som en delvis realitet. Livet vil nok aldrig opleves som udelukkende godt, deraf ideen om det gode liv som en utopi; det er noget, som beboerne kan stræbe efter for at inddrage endnu flere gode og meningsfulde komponenter i deres liv, samt for at minimere ubehag og meningsløshed. Derfor synes det mere passende at tale om *ét* godt liv, fremfor *dét* gode liv, da dette netop rummer aspektet af sammensathed, når det kommer til individets livsførelse og inddragelse af meningsfulde komponenter.

Konklusion

Indledningsvist redegjorde vi for Kate Soper og Hartmut Rosas kritiske teorier, hvorigennem vi konkluderer, at det senmoderne samfund synes at være karakteriseret ved: Acceleration, tidsnød, fremmedgørelse, konkurrence, ulighed i levestandarder, mangel på meningsfulde relationer, forbrugerisme og arbejde uden mening. Endvidere synes dette at være blevet til gennem kapitalistiske strukturer og idealer. Der peges også på, at disse karakteristika ved det senmoderne samfund er usunde og ikke bæredygtige, hvilket medfører overvejende negative konsekvenser for individet. Heriblandt går flere og flere ned med mentale lidelser såsom stress, angst og depression, og individet kan opleve en fremmedgørelse overfor sig selv og omverdenen. Hertil fremhæves fællesskabet og tætte relationer, som havende en meningskabende betydning for individets livsførelse, selvom fællesskabet ikke er problemfrit.

Mange af disse konsekvenser ved det senmoderne samfund beskrev beboerne, at de oplevede i deres liv inden kollektivet. Dette kan konkluderes ud fra de tre enkeltmandsinterviews. Aspekterne, som kendetegner deres tidligere livssituation, er bl.a. konkurrence, stress, angst, fremmedgørelse, tidsnød, meningsløst arbejde og savn af jeg-du-relationer med ligesindede. Disse aspekter samt de muligheder, som kollektivet ville kunne byde, var drivkræfter i valget af kunstnerkollektivet som ramme for deres liv.

Gennem analysen af interviewene er det blevet tydeliggjort, at kunstnerkollektivet har givet beboerne bedre betingelser for at opnå; flere jeg-du-relationer, øget grad af frihed, forøget sikkerhedsfølelse, formindskelse af fremmedgørelse, større ejerskab over eget liv, udvikling gennem et fællesskab med ligesindede og samarbejde med en bestemt praksis som fællesnævner. Samtidig synes livet i kollektivet dog også at have ført til diverse begrænsninger for beboernes livsførelse i form af; mangel på plads til alenetid, savn af tidligere vigtige jeg-du-relationer, tilsidesættelse af egne behov, mindre spontanitet i hverdagen samt mangel på kulturelle tilbud og sociale aktiviteter. Dermed kan det konkluderes, at praksisfællesskabet og relationerne heri på nogle punkter har bidraget til muligheder i forbindelse med beboernes livsførelse og deres realisering af det gode liv, hvorimod det på andre punkter har begrænset dem i selv samme.

I diskussionen rejste vi spørgsmålet om, hvorvidt det lykkedes beboerne at realisere deres forestillinger om det gode liv i kunstnerkollektivet, og om der overhovedet kan siges noget uni-

verselt om det gode liv. Dertil drøftede vi, om fænomenet 'det gode liv' er en realitet eller en utopi. På baggrund af analysen og diskussionen fandt vi det vanskeligt at konkludere, og derfor kan vi kun komme med en vurdering. Vi vurderer, at på baggrund af individets konstante udvikling, synes en fast idé om det gode liv meningsløs, da denne selvsagt må udvikle sig i takt med det individs udvikling. Denne betragtning om kompleksiteten ledte os til en forestilling om, at *dét* gode liv snarere skal forstås som *ét* godt liv, hvori der inkorporeres komponenter fra idéen om det gode liv. Dette vurderes ud fra, hvad der kom til udtryk i kunstnerkollektivet: Beboerne opnår elementer af, hvad de forbinder med det gode liv gennem en fælles praksis i kollektivet. Mange af disse elementer er de samme, som Soper peger på med sin filosofi om alternativ hedonisme, hvilket bekræfter, at den alternative levevej, som beboerne fører i kollektivet, kan anskues som en måde at praktisere *ét* godt liv på.

Litteraturliste

- Bayer, S. & Jacobsen, B. (2020). Menneske i fællesskab og grupper. I: T. Bestle (Red.), *Menneske i verden: teorier om hvad mennesket er og kan* (s. 71-87). Samfundslitteratur.
- Brinkmann, S. (2014). *Stå fast*. Gyldendal Business.
- Brinkmann, S. & Kvale, S. (2015). *Interview: Det kvalitative forskningsinterview som håndværk*. (3. udg.). Reitzels Forlag, København.
- Brinkmann, S. & Tanggaard, L. (red.) (2020). *Kvalitative metoder: En grundbog* (3. udg.). Gyldendal.
- Collin, F. & Køppe, S. (2014). Indledning. In *Humanistisk videnskabsteori*. Lindhardt & Ringhof. (s. 9-50).
- Christensen, A. M. (2011). *Filosofisk etik*. Århus Universitetsforlag.
- Eskildsen, K. (red.) (2020). *Humaniora?: En spørgende videnskabsteori*. Samfundslitteratur.
- Flyvbjerg, B. (2010). Fem misforståelser om casestudiet. I: S. Brinkmann & L. Tanggaard (Red.), *Kvalitative metoder: En grundbog* (1. udg.) (s. 463-487). Hans Reitzels Forlag, København. https://www.researchgate.net/publication/244485915_Fem_misforstaelser_om_casestudiet Besøgt d. 06.12.21
- Hårbøl, K., Schack, J. og Spang-Hanssen, H. (1999), Dansk Fremmedordbog, 2. udg., Gyldendal: *Ordet 'Alternativ' I*; Den Store Danske på lex.dk. <https://denstoredanske.lex.dk/alternativ> Besøgt d. 14.12.21
- Kristiansen, S. & Krogstrup, H. k. (2015). *Deltagende observation* (2. udg.). Hans Reitzels Forlag.
- Mason, J. (2002). *Qualitative researching* (2. udg.). SAGE Publications.
- Matthiesen, T., Skov, O. & Bjørnstrup, V. (2019). *Fri eller fortabt?: En bog om ungdomssociologi*. Forlaget Columbus.
- Mikkelsen, M. H. & Buchwald, E. F. (s.d.). *Kulturkollektiv Orø*. Mejeriet. <https://mejeriet.cc/Dagbog-1> Besøgt d. 12.10.21

Modern Business (2021). *Scheins kulturniveauer* [Model for kulturniveauer]. <https://modern-business.dk/schein-isbjergsmodellen/> Besøgt d. 16.12.21

Pahuus, M. (2011). Hermeneutik. I: F. Collin & S. Køppe (Red.), *Humanistisk videnskabsteori* (s. 139-169). Lindhardt og Ringhof.

Pedersen, J. S. (1994). *Organisationskultur i teori og praksis*. Nyt fra Samfundsvidenskabernes.

Pedersen, S. (2021). Fællesskabets betydning i selvansvarliggørelsens tidsalder: Om vinterjordbær, recovery og kollektivt (selv)ansvar i Japan. *Tidsskrift for Forskning i Sygdom og Samfund*, 18(34), 133-158. https://www.researchgate.net/publication/354683657_Faellesskabets_betydning_i_selvansvarliggorelsens_tidsalder_-_Om_vinterjordbaer_recovery_og_kollektivt_selvansvar_i_Japan Besøgt d. 10.12.21

Rasmussen, E. K. (2021). Sandra Villumsen læste medicin, men savnede mening med tilværelsen. Nu er hun medejer af et jordbrug og bor med familien i et hus på 20 kvadratmeter. *Politiken*. <https://politiken.dk/mad/art8377219/Sandra-Villumsen-l%C3%A6ste-medicin-men-savnede-mening-med-tilv%C3%A6relsen.-Nu-er-hun-medejer-af-et-jordbrug-og-bor-med-familien-i-et-hus-p%C3%A5-20-kvadratmeter> Besøgt d. 20.10.21

Rosa, H. (2014). *Fremmedgørelse og acceleration*. Reitzels Forlag, København.

RUC (2020), *Studieordning for Den Humanistiske bacheloruddannelse*

Schein, E. H. (2000). *Organisationskultur og ledelse* (2. udg.). Valmuen.

Sonne, F. G. H. (2019). *Hvorfor bliver vi så stressede i det moderne samfund? Videnskab.dk*. <https://videnskab.dk/krop-sundhed/hvorfor-bliver-vi-saa-stressede-i-det-moderne-samfund> Besøgt d. 16.12.21

Soper, K. (2020). *Post growth living: For an Alternative Hedonism*. Verso Books.

Thomsen, C. S. & Høj, K. R. (2021). Hvorfor ikke åbne et bageri... langt ude i Kattegat? *Politiken*. <https://politiken.dk/indland/art8294284/Hun-sad-med-19-%C3%A5bne-faner-p%C3%A5-Uddannelsesguiden.-Nu-er-Solbj%C3%B8rk-Kirstine-Hesbjerg-Buch-og-to-veninder-flyttet-til-Anholt-og-har-startet-et-bageri> Besøgt d. 10.12.21